

LES ELECCIONS DE LA SOLIDARITAT CATALANA A BARCELONA

per BORJA DE RIQUER

L'objecte d'aquest treball és d'analitzar les eleccions generals a diputats que tingueren lloc a Barcelona el 21 d'abril del 1907, en les quals la candidatura de la Solidaritat Catalana assolí un triomf total. Però, per a fer un estudi que veritablement sigui una aportació al coneixement de la Barcelona de començaments de segle i serveixi per a comprendre la problemàtica del moviment catalanista, no n'hi ha prou amb donar una freda sèrie de xifres i de percentatges de vots. Si l'objecte només fos aquest, el valor d'aportació del treball seria ben escàs. No vull dir amb això que no sigui necessari de fer una recopilació dels resultats de les eleccions a Barcelona, a l'estil de l'obra de Tusell sobre Madrid, sinó tot el contrari. Cal que aquesta tasca es faci al més aviat possible perquè és imprescindible de començar per tenir sintetitzades totes les dades per passar a la fase d'anàlisi i, sobretot, d'interpretació.

El que és important de comprendre, davant unes eleccions tan transcendents com les de la Solidaritat Catalana, és, per una banda, què significava aquest moviment catalanista, què volia i com va mobilitzar i polititzar bona part dels habitants del Principat. Però això s'ha de completar amb una investigació concreta sobre el resultat de les eleccions per tal de fer una anàlisi de classe i veure quins sectors de la població barcelonina van sostenir la candidatura solidària, i per què ho van fer. Això requereix un estudi no tan sols de l'estructura social de la ciutat, sinó ensems de la seva tradició política per veure la força electoral del catalanisme, del republicanisme i d'altres grups.

Un moviment tan ampli i fort com va ésser el de la Solidaritat Catalana mereix un estudi aprofundit, ja que significà una fita fonamental en la història del nacionalisme català. Fins avui només ha estat tractat d'una manera gairebé periodística, sense que s'hagi interpretat d'una manera seriosa. Potser, dintre les seves grans limitacions, aquest estudi

podrà servir per a introduir-nos a la problemàtica dels començaments del catalanisme polític.

LES LLUITES ELECTORALS EN LA VIDA POLÍTICA BARCELONINA
DEL COMENÇAMENT DE SEGLE

Es ben sabut que una de les principals característiques del règim de la Restauració fou l'alteració sistemàtica del sufragi i que la ciutat de Barcelona fou el primer nucli de resistència a aquesta corrupció i on s'inicià el moviment anticaciquista que conduí a la revisió del cens electoral, durant la gestió del doctor Robert al front de l'Ajuntament, i a l'establiment d'un sufragi més net i real. D'aquesta manera les eleccions tornaren a ser a la ciutat de Barcelona una veritable prova de l'opinió política dels ciutadans, tot i que subsistiren molts mitjans per a alterar-les; però, en línies generals, a partir de l'any 1901 els resultats poden ser considerats com a fidedignes.¹

Pel que fa a aquesta petita anàlisi de les eleccions a la ciutat de Barcelona fins a les del 1907 hem de fer uns advertiments previs. En primer lloc, cal tenir en compte les grans diferències, de tot ordre, que hi havia entre les eleccions generals a diputats —les més polititzades, amb campanya més animada i, per tant, aquelles en les quals participava el més alt percentatge d'electors— i les eleccions municipals, i molt més encara les provincials, on el caràcter administratiu persistia, tot i que es polititzaren ràpidament.

No utilitzo els resultats de les famoses eleccions generals de març del 1901, en les quals triomfà la candidatura regionalista dels quatre presidents, perquè el baix índex de participació, només el 15 per cent del cens i la gran quantitat d'actes protestades, anul·lades, desaparegudes, etc., fan que les xifres de vots en els districtes siguin molt poc indicatives de l'opinió popular.

Així, doncs, són les eleccions municipals celebrades el 10 de novembre del 1901 les primeres que cal comentar. Tres candidatures, ben definides i clares, van fer acudir a les urnes el 29 per cent dels 98.041 electors censats: tot un rècord. La candidatura de la Fusió Republicana,

1. Els principals mètodes per a alterar el sufragi que foren utilitzats a Barcelona durant el segle xx foren bàsicament la "tupinada", o falsificació de les actes, quan el partit que volia alterar els resultats comptava amb el president de la mesa electoral, i després, quan això resultà difícil a causa de la presència d'interventors dels grups rivals, l'*embuchado*, o sia votar per un elector abans que aquest anés al col·legi electoral. L'*embuchado* va ésser molt utilitzat tant per dinàstics com després per republicans i lliguers, i consistia a trametre a tots els electors un sobre amb propaganda política. Així se sabia quins electors no residien al domicili antic —per trasllat, mort o error—, i hom podia comptar amb uns milers de vots, ja que eren pocs els qui anaven a la junta municipal del cens a donar-se de baixa i, encara menys, els familiars dels difunts que curaven de fer-ho. Altres sistemes, com la compra de vots, les coaccions, etc., es donaven poc a Barcelona.

coalicció de republicans progressistes, federals i d'altres grups, dirigida per Lerroux, va obtenir 10.701 vots, mentre que la de la Lliga Regionalista arribava a 10.651.² L'altra candidatura, la de la coalició monàrquica de conservadors i liberals, restava molt per darrera, només amb 7.458 sufragis.³

A partir d'aquesta consulta electoral seran republicans i regionalistes els únics que comptaran en la vida político-electoral de Barcelona, mentre que les forces dinàstiques aniran perdent vots fins a convertir-se en un element gairebé insignificant. Això va quedar ben clar en les tres eleccions celebrades l'any 1903. En les provincials del 8 de març, per bé que només votaven dos dels tres districtes provincials en què fou dividida la ciutat, i tot el caràcter més aviat administratiu que polític de la consulta, votà el 25 per cent del cens. El triomf dels republicans fou molt clar: 13.040 vots, enfront de 8.552 dels regionalistes i de 3.373 dels monàrquics.

Les causes de la victòria republicana són diverses. D'una banda, Lerroux va saber aprofitar la favorable conjuntura político-organitzativa que li oferia la classe obrera barcelonina, que, després de la desfeta i repressió que seguí la vaga general de febrer del 1902, es trobava totalment desorganitzada i en una fase de desorientació tàctica i d'un gran confusionisme ideològic, cosa que la feia una presa fàcil de la seva demagògia. Però, a més, la Lliga Regionalista també estava en un greu moment de crisi interna —es trobava sense cap ideòleg després de la mort del doctor Robert i de la malaltia de Prat de la Riba— i va cometre l'error tàctic d'aliar-se amb grups d'extrema dreta, bàsicament amb l'ultraconservador Comitè de Defensa Social, això convertí la seva candidatura en una coalició catòlico-regionalista i li restà molts vots dels sectors més liberals del catalanisme.

Les eleccions generals celebrades un mes després, per l'abril del 1903, van confirmar no tan sols l'augment de vots de la candidatura republicana, que arribà a obtenir 35.720 sufragis, ans, sobretot, l'impressionant augment de la participació electoral, que en aquesta ocasió significà més del 42%. Les altres candidatures aconseguiren votacions molt inferiors als republicans: la Lliga, 11.799 vots; la candidatura carlina de

2. Aquesta fou la primera vegada que els catalanistes utilitzaren el nom oficial del partit, Lliga Regionalista, en presentar llur candidatura. El caràcter de classe d'aquesta resulta ben explícit només veient les activitats professionals dels 17 candidats: hi havia 4 advocats i propietaris, 3 propietaris, 2 comerciants, 2 metges, 1 comerciant i propietari, 1 advocat, 1 enginyer i fabricant, 1 arquitecte i propietari, 1 fabricant i propietari, i 1 fabricant.

3. Pel que fa als resultats de les eleccions, dono sempre la xifra del membre de cada candidatura que obtingué més vots. Per això en algun cas es donarà la circumstància que la suma dels vots de totes les candidatures serà superior al total de votants, per tal com era legal de votar membres de diverses candidatures mentre hom votés els cinc que pertocaven a la circumscripció de Barcelona. Les xifres són del "Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona".

Vázquez de Mella, 5.186; un grup republicà radical i revolucionari, inspirat en Nákens, 4.539; i, finalment, els socialistes, 1.571. Els dinàstics, que no presentaren cap candidatura, recomanaren veladament, en llurs òrgans d'expressió, que es votés la candidatura regionalista.

Aquests resultats mostren clarament la situació d'eufòria del republicanisme inspirat per Lerroux, que significava sense cap dubte el principal element polititzador i mobilitzador de les classes populars barcelonines, mentre que l'agrupament de les classes mitjanes i altes al voltant de la Lliga Regionalista s'anava afirmant, malgrat les pugnes internes que hi havia al partit. En efecte, l'enfrontament entre un sector liberalitzant, però molt intransigent en la qüestió nacional —grup de Domènech i Montaner, Carner, Sunyol, etc.—, i un altre sector més conservador i pactista, encapçalat per Albert Rusiñol i Francesc Cambó i pels dirigents de les societats econòmiques, es manifestà no solament de cara a la política d'aliances de la Lliga, sinó ja en un pla clarament ideològic, on apareixien dues diferents concepcions del catalanisme polític. Aquestes diferències esclataren amb motiu de la visita d'Alfons XIII a la ciutat de Barcelona, per l'abril del 1904.⁴

Però, abans d'això, s'havien escaigut les eleccions municipals del 8 de novembre del 1903, en les quals la participació baixà fins al 33 per cent del cens. Els republicans continuaven dominant el camp polític barceloní amb 29.043 vots enfront dels 12.463 de la Lliga.

Des d'aquest moment s'inicia una altra etapa en la vida político-electoral de la ciutat, caracteritzada per la minva constant de la participació del cos electoral, pel reflux de l'onada republicana i la seva fragmentació en diverses candidatures, i per la recuperació, lenta però ferma, de la Lliga, que després d'haver superat els seus problemes interns, excloent els elements liberalitzants, havia iniciat una nova etapa política més coherent en el terreny ideològic sota la direcció autoritària de Prat i de Cambó.

Així, trobem que a les eleccions provincials del 12 de març del 1905, que només efectaven el primer districte provincial, només votà el 15 per cent, i les diferències entre republicans i regionalistes restaren prou reduïdes: 3.120 vots enfront de 1.811.⁵ En les generals del 10 de setembre del mateix any, només votà el 30 per cent del cens, enfront del 42 per cent de dos anys enrera. Molt significatiu fou el descens dels vots republicans fins a 25.057, o sia 10.000 menys que el 1903, mentre la Lliga

4. El sector liberalitzant de la Lliga abandonà el partit a finals de l'any 1904 i fundà el setmanari "El Poble Català", el qual, convertit després en diari, fou portaveu oficial de l'esquerra del catalanisme, el Centre Nacionalista Republicà, creat pel novembre del 1906.

5. Aquest resultat és de la part del districte provincial primer, que corresponia a la ciutat de Barcelona. També en formaven part els municipis de Sarrià, Santa Coloma de Gramenet, Sant Adrià i Badalona.

n'obtenia 14.086, guanyant-ne més de dos mil respecte a les mateixes eleccions. I, dos mesos després, a les eleccions municipals del 12 de novembre, les divergències entre els republicans conduïen a la formació de tres candidatures d'aquesta tendència: la llerrouxista, la federal i la radical, encapçalada pel lliure pensador Odón de Buen. I, enfront d'això, ens trobem amb l'aliança tàcita de la Lliga Regionalista amb el Comitè de Defensa Social, que presentà candidatura només als tres districtes on la Lliga no en presentava. Els resultats no poden ser més interessants per a comprendre l'estat real de força dels principals grups polítics. Només va votar el 26 per cent, i la candidatura llerrouxista guanyà solament amb 15.281 vots, mentre els federals i els radicals aconseguien 2.498 i 2.333 vots respectivament. De tota manera, el total de vots republicans, uns 20.000, significava un retrocés important en relació amb les eleccions generals de dos mesos enrera. La Lliga obtingué 12.035 vots, que, ensems amb els 1.969 de la candidatura de Defensa Social, fan els mateixos 14.000 de les eleccions generals.

D'aquesta manera, de cara als esdeveniments que produïren la formació de la Solidaritat Catalana, la situació político-electoral de Barcelona assenyalava els següents aspectes i tendències: 1) Contínua minva de la participació en les eleccions des de les generals d'abril del 1903 (reducció d'un 42 per cent a un 26 per cent) motivada en bona part per la desillusió dels electors republicans davant les promeses demagògiques de Lerroux. 2) Els republicans, malgrat això, continuen essent encara la primera força política de la ciutat, tot i que la divisió en tres candidatures ve a agreujar la forta crisi del republicanisme. 3) Regularitat de l'electorat regionalista, que fa que els vots de la candidatura de la Lliga oscil·lin entre els 12.000 i els 14.000 amb una lleugera tendència a pujar. 4) Insignificant pes específic dels grups monàrquics, com ho demostren els 1.010 vots de la coalició dinàstica en les eleccions municipals de novembre del 1905.

LA SOLIDARITAT CATALANA

Les causes de la formació de la Solidaritat Catalana són prou conegudes, però encara existeixen molts d'equívocs sobre la seva veritable significació política.

Després dels incidents del "Cu-Cut!",⁶ i en ple estat d'efervescència política, el vacillant cap del govern, Montero Ríos, fou substituït per Moret, que, cedint a les pressions d'importants sectors de l'exèrcit, or-

6. Com a conseqüència d'un dibuix publicat al setmanari catalanista "Cu-Cut!", la nit del 25 de novembre de 1905 un grup d'oficials de la guarnició de Barcelona assaltà la redacció i impremta d'aquesta revista i la redacció de "La Veu de Catalunya" i causaren nombroses destrosses materials.

denà el sobreseïment de la causa contra els militars assaltants, suspengué la publicació de "La Veu de Catalunya" i del "Cu-Cut!" i elaborà el famós projecte de la llei dita de "Jurisdiccions", en virtut del qual les ofenses contra l'exèrcit, la pàtria i els símbols de tots dos passarien a dependre de la jurisdicció militar.

La reaparició de l'exèrcit com a important grup de pressió política en defensa de "la integritat de la Patria" i en contra del "catalanismo separatista", i la poc hàbil actuació en el govern del partit liberal, que sempre s'havia significat per la seva intransigència respecte del moviment catalanista, fou, juntament amb una campanya de premsa violentíssima, un dels principals aglutinants de les distintes forces polítiques de Catalunya. En efecte, la indignació produïda a Catalunya per l'actuació de l'exèrcit, i per la impotència dels poders civils, que no venia a significar altra cosa que el menyspreu de la legalitat constitucional per part del mateix govern, fou el que agrupà diversos sectors d'opinió política del Principat sota l'únic element comú de la defensa pública "de l'honor i dels drets dels catalans", atacant la "injusta" Llei de Jurisdiccions.

Però l'oposició a la llei, portada al Parlament pels diputats regionalistes, carlins, integristes i bona part dels republicans, encapçalats per Salmerón, no es va adreçar, com podria semblar, a la seva denúncia política i a boicotejar-la totalment, sinó a un intent de reformar els seus articles, fent-los menys severos. Això ja indicava que els oponents a la llei, embrió de la futura Solidaritat, es movien clarament dintre una línia política de no trencar les relacions amb els òrgans estatals, actuant molt més com a grup de pressió parlamentària en espera d'un compromís o pacte que com a enemics del règim centralista monàrquic. El mateix gest final de retirar-se del parlament, després d'haver col·laborat en la redacció dels articles de la llei, no era més que un acte de cara a guanyar prestigi davant els sectors d'opinió de Catalunya ja sensibilitzats durant tota la campanya.

Fou després dels debats quan alguns grups van decidir aprofitar tota aquesta mobilització de forces diverses per a demanar públicament "l'agermanament dels catalans" per tal de constituir un moviment patriòtic que "reafirmés la personalitat catalana" i iniciés la tasca de lluitar per la reforma del país: la Solidaritat Catalana.

Els components d'aquest singular moviment eren molt diversos. Per una banda s'hi comptaven els carlins, d'escassa força política al Principat (des del 1901 només havien tingut un sol diputat en tot Catalunya), la presència dels quals significava l'intent de sortir d'una situació d'aïllament polític. Els carlins aportaven el suport de bona part dels propietaris agrícoles del nord de Catalunya, que ja començaven a identificar-se amb els interessos de la burgesia barcelonina i dels rics propietaris d'altres comarques. La participació del carlisme en la Solidaritat

Catalana fou sempre propiciada per la Lliga Regionalista, a la qual interessava de cobrir el flanc dret del moviment per tal d'aparèixer com al seu centre i eix. Això, ho aconseguí la Lliga Regionalista, a més, pel seu eficaç aparat organitzador i la seva potència econòmica, com a representant que era de la gran burgesia industrial catalana, de les societats econòmiques, etc.

Després, hi havia un seguit de grups petitburgesos. La Unió Catalanista, vell reducte dels purs i intransigents del catalanisme, que no representava en la Solidaritat altra cosa que la tradició de les reivindicacions del Principat. La Unió que, seguint el seu nou president, el doctor Martí i Julià, havia iniciat una virada cap a un confús i idealista nacionalisme socialitzant, es mantingué pràcticament al marge de la vida política interna de la Solidaritat. El Centre Nacionalista Republicà, sortit del grup de *El Poble Català*, tenia una relativa influència entre sectors de la intel·lectualitat i les professions liberals. Els republicans federals, de forta tradició política a l'Empordà, al Camp de Tarragona i en algunes barriades de Barcelona, representaven un important sector de la pagesia i de la menestralia catalana. I, finalment, un considerable sector de la Unió Republicana participà també en la Solidaritat Catalana duent-hi la representació de les classes més populars i produint una forta crisi en el republicanisme català.

Com a conseqüència de les intervencions de Salmerón i d'altres republicans al parlament, semblava que, en principi, el republicanisme català participaria, o almenys no s'oposaria, a la Solidaritat Catalana. Però l'article de Lerroux *Con el alma en los labios*, d'un anticatalanisme ferotge, amb gratuïtes expressions anticlericals i un patrioterisme ridícul, significà que oficialment la Unió Republicana de Barcelona rebutjava el moviment solidari. L'actitud de Lerroux implicava l'aprovació de la política repressiva del govern, el qual en aquesta ocasió Lerroux va elogiar, de la resurrecció del militarisme, el qual ell sempre havia atacat abans, i de les suspensions de garanties constitucionals, contra les quals sempre havia dit que lluitava.

Però aquesta intransigent actitud de Lerroux, deguda tant a l'anticatalanisme que predominava sobre totes les seves idees polítiques com a l'enemistat personal amb Salmerón, que ja apareixia com la figura central de la Solidaritat, no fou seguida per tots els seus correligionaris. Bona part dels redactors de "La Publicidad", portaveu de la Unió Republicana de Barcelona, encapçalats per Eusebi Corominas i pel qui fins llavors fou lloctinent de Lerroux, Emili Junoy, es van declarar pro-solidaris i aconseguirien de sostreure el diari a la influència política de l'"emperador del Paralelo".

Altres elements importants del republicanisme català, com Roca i Roca, director dels populars setmanaris "La Campana de Gràcia" i "L'Es-

quella de la Torratxa”, els tinents d'alcalde de Barcelona Albert Bastardas i Francesc Layret, polítics coneguts com Pi i Arsuaga, Odón de Buen, etc., van adherir-se a la Solidaritat. D'aquesta manera el potent moviment republicà barceloní es va escindir en dos grups oposats: els solidaris i els antisolidaris.

Formada així, la Solidaritat Catalana apareixia com un típic moviment nacionalista de caràcter interclassista. Interclassista per tal com aglutinava sectors tan diversos com l'alta burgesia industrial, els grans i mitjans propietaris agrícoles —els “isidros”—, la mitjana burgesia comercial —sensibilitzada a partir del “tancament de caixes” i molt en l'òrbita política de la Lliga—, les professions liberals i la intel·lectualitat catalana, i importants sectors de la menestralia i del proletariat de Catalunya.

Aquest clar interclassisme de la Solidaritat, que per a uns grups no significava altra cosa que deixar al marge, o superar, els antagonismes de classe, pels quals tant s'havia destacat la vida política barcelonina, amb la idea d'enfrontar-se amb l'enemic comú de Catalunya, no era més que un mitjà mistificador emprat per la direcció burgesa del moviment. Aquesta era l'ocasió ideal per als propugnadors d'un reformisme administratiu, d'un moderat règim autònom per a Catalunya que no la sotragués del proteccionisme estatal ni es guanyés l'enemistat del bloc oligàrquic dominant, per encapçalar i controlar un ampli moviment sortit precisament de les contradiccions entre l'Estat centralista i el particularisme català, i dirigir-lo vers l'obtenció dels seus interessos particulars, de classe. Perquè a al Solidaritat Catalana, com a tots els fronts interclassistes, hi havia un grup més coherent políticament, amb millor organització, amb més mitjans polítics i econòmics, que portà la iniciativa en el moviment: la Lliga Regionalista.

Per aconseguir això, la Lliga reeixí a donar a totes les manifestacions solidàries un alt grau d'exaltació nacionalista; intentà, però, que mai no tinguessin cap contingut de classe, per tal d'evitar l'enfrontament entre els diversos components del moviment i aprofitar-se del seu prestigi com a capdavantera de la lluita contra el centralisme, de la seva posició centrista dintre la Solidaritat i dels seus mitjans per a convertir-la en un moviment reformista, sense tenir escrúpols a utilitzar de vegades un llenguatge gairebé revolucionari. Al mateix temps, la Lliga aconseguia un dels seus principals desigs, la divisió del republicanisme català, marginant els lerrouxistes, que sempre havien identificat el catalanisme amb un moviment de caràcter burgès i conservador.

La Lliga es multiplicà per dirigir ideològicament (la publicació de *La Nacionalitat Catalana* de Prat de la Riba, en plena eufòria solidària, venia a dotar-la d'un cos doctrinal nacionalista nou i brillant, com no el tenien la majoria dels altres grups), per reforçar políticament el sistema

d'aliances (el frustrat viatge al País Basc per tal d'aconseguir l'adhesió del nacionalisme basc) i per portar per la via del reformisme administratiu (reunió de nombroses assemblees de diputacions i municipis catalans) la Solidaritat.

Hi ajudà granment la poc hàbil política dels antisolidaris. Mentre uns grups, com l'edició barcelonina de "El Imparcial" i altres sectors monàrquics, basaven tota llur campanya en atacs contra el catalanisme en general, sense fer-hi gaires distincions, els lerrouxistes intentaven de denunciar la Solidaritat com un engany tramat per separatistes i reaccionaris per tal d'acabar amb el moviment republicà de Catalunya. Per això, Lerroux buscà, i obtingué en part, la condemna de l'actitud de Salmerón, i de la mateixa Solidaritat, per part de figures de prestigi del republicanisme com Joaquín Costa, Nakens, Blasco Ibáñez, Benot, Estévanez, etc. Però si les acusacions contra Salmerón i els principals republicans que havien entrat a la Solidaritat van fer que la majoria dels centres, ateneus i cercles republicans de Barcelona condemnessin el moviment catalanista i fessin costat a Lerroux,⁷ d'altra banda la demagògia lerrouxista, portada en aquesta campanya fins a termes extremament violents —d'aquest temps data el famós article de Lerroux *Rebeldes*, adreçat a "los jóvenes bárbaros" i publicat al número 1 de la revista "La Rebeldía", el primer de setembre de 1906—, va ésser contraproduent per als fins dels antisolidaris. El verbalisme revolucionari dels lerrouxistes, exagerat per marcar distàncies respecte del moderantisme dels republicans solidaris, va significar que els seguidors de Lerroux fossin acusats d'incendiàries, anarquitzants i destructors de l'ordre establert. L'onada de bombes que esclatà a Barcelona a principis del 1907, atribuïda per la premsa solidària a les "cabiles lerrouxistes" i als "jóvenes bárbaros" (després es va saber que havia estat la banda del confident de la policia Rull), va confirmar la creença, entre els sectors encara poc sensibilitzats de Barcelona, que la Solidaritat era el moviment que imposaria l'ordre enfront de l'anarquia lerrouxista i de la incapacitat del Govern centralista.

La Solidaritat Catalana no va deixar de jugar aquesta carta, i així, pel gener del 1907, el seu comitè directiu convocà delegats de totes les corporacions econòmiques, polítiques i culturals de Barcelona en una assemblea on hom decidí de prendre mesures per tal d'assegurar la pau pública i "exercitar l'acció popular" en els processos contra els terroristes, a fi que la llei fos aplicada en tot el seu rigor.

7. Un total de 42 centres, associacions, ateneus, fraternitats, joventuts, etc., es van adherir a Lerroux. D'aquests centres, nou tenien un àmbit general a la ciutat, mentre que la resta eren centres de barri; d'aquests darrers, 21 eren als districtes que després qualificaré de proletaris (1.^r 7.è 9.è i 10.è); 9 eren als districtes petitburgesos (2.ⁿ, 5.è i 8.è) i només 3 als burgesos (3.^r, 4.^t, i 6.è).

La campanya electoral fou, com s'esperava, molt apassionada. Els solidaris, utilitzant llurs grans mitjans econòmics, muntaren una campanya àgil i espectacular amb dos arguments bàsics, que podríem sintetitzar en dos dels seus lemes: "Votar la Solidaritat és votar Catalunya" i "Absténir-se és votar Lerroux", és a dir, destacaven que la Solidaritat era l'únic representant de la veritable Catalunya i que el lerrouxisme, molt més que el caciquisme, era en aquest moment l'enemic principal, perquè era un enemic dintre casa, que calia expulsar i respecte del qual no existien posicions ambigües o intermèdies.

Als articles polítics de la premsa solidària destacà principalment el caràcter interclassista i patriòtic del moviment, com resta ben evident en aquests fragments de l'article de Prat de la Riba titulat *La candidatura de Catalunya*, publicat a "La Veu" del 18 d'abril: "La candidatura de Solidaritat... és una síntesi completa i equilibrada de la vida catalana... hi ha els capdavanters de la nostra pagesia,... els campions més prestigiosos de les nostres lluites econòmiques,... els noms més venerats de les nostres dinasties industrials, la nostra joventut política,... l'intellectualitat catalana,... hi ha representants del vell esperit furista del nostre poble,... del vell sentit radical de la nostra terra".

Però també hi trobem remarcat, en els manifestos i articles solidaris, el caràcter reformista i no revolucionari del moviment. El mateix Prat deia que la Solidaritat "no cerca destruir l'Estat ni capgirar-lo, sinó transformar ordenadament la seva vida, enfortir-la, normalitzar-la". Però, tot i que això entrà en total contradicció amb l'opinió d'altres solidaris, com Vallès i Ribot, que al míting del teatre Tívoli afirmà que "Catalunya el dia 21 decretarà la mort del règim imperant", no hi ha dubte que l'esperit general que informava els dirigents de la Solidaritat era el d'un moderat reformisme burgès, com resta ben palès en examinar el seu programa polític: el programa del Tívoli.

Clarament inclòs dintre l'interclassisme dels articles polítics dels solidaris, cau aquest referent a l'actitud dels obrers, que no em resisteixo a citar pel seu caràcter paternalista i reaccionari, propi d'una burgesia que vol conciliar els antagonismes de classe. N'és l'autor Agustí Albertí, i fou publicat amb el títol de *El vot de l'obrer* a "La Veu de Catalunya" del 19 d'abril, dos dies abans de les eleccions: "Els obrers conscients dels seus devers i dels seus drets, que saben que la bullanga i el desordre són els primers enemics del treball, que saben que tots els vividors i polítics d'ofici viuen a l'esquena del poble treballador,... tots votaran la candidatura solidària perquè han capít tot el valor d'aquet grandíós moviment que ha de ser la salvació de la Pàtria;... cada un, al depositar la papeleta a la urna, sentirà quelcom de semblant a lo que deuen sentir els apòstols i els herois al realitzar els fets que coronen llur front am l'aureola de la immortalitat".

El mes de març del 1907 la Solidaritat Catalana es va sotmetre a la primera prova amb motiu de les eleccions provincials. A Barcelona els solidaris van decidir de presentar candidats als dos districtes provincials de la ciutat on hi hauria eleccions. Al districte 2.ª, que comprenia els antics municipis de Sant Martí i Gràcia, l'Eixample i la part dreta del casc antic, els solidaris anaren al "copo", o sigui que presentaren candidats per les majories i minories, mentre que al districte 3.^r, format per la Barceloneta, barri xinès, Sants i Hostafrancs, no es van atrevir a fer-ho. La victòria solidària fou completa en aconseguir el "copo" al districte 2.ª i les majories al 3.^r Un fet de gran importància fou l'alt percentatge de participació, el 49,3%, sobretot si es compara amb els de les dues darreres eleccions provincials: el 15% el 1905 i el 25% el 1903. Els solidaris aconseguiren en total 31.863 vots i els lerrouxistes 18.700. Cal tenir en compte que aquestes eleccions només afectaven uns dos terços de la ciutat de Barcelona.

Animada per aquest èxit, la comissió de la Solidaritat Catalana va decidir d'anar una altra vegada al "copo" en les eleccions generals que s'havien de celebrar el 21 d'abril. El primer problema fou d'elaborar una candidatura per a Barcelona que agradés a tots els components del moviment. En principi fou decidit que la Lliga Regionalista presentaria dos candidats (Francesc Cambó i Josep Puig i Cadafalch), la Unió Republicana pro-solidària també dos (Nicolás Salmerón i Emili Junoy), i que hi hauria un representant dels federals (Vallès i Ribot), i un dels catalanistes republicans (Ildefons Sunyol). Per a ocupar el setè lloc hi hagué grans discussions. La Lliga va indicar que hi mancava un candidat del carlisme, i els republicans s'hi van oposar totalment, argumentant que la presència d'un carlí significaria una greu ofensa per als republicans de Barcelona, ja que mai no havia estat elegit un diputat d'aquesta tendència a la ciutat. Finalment hom va arribar a l'acord d'incloure una personalitat de prestigi i, si fos possible, sense etiqueta política; aquest fou el coronel Macià, figura molt coneguda, que amb motiu dels incidents del "Cu-Cut!" es va negar a adherir-se als militars de Barcelona, per la qual cosa fou traslladat de Lleida a Santoña, i que després va sumar-se a la Solidaritat i presentà la seva candidatura pel districte de les Borges Blanques. Macià era considerat com a home sense partit, però afecte a la línia política de la Lliga.

Enfront de la candidatura solidària, els republicans lerrouxistes en presentaren una d'encapçalada pel mateix Lerroux, de la qual formaven part el vell líder revolucionari Nicolás Estévanez i els coneguts polítics Juan Sol y Ortega, Josep-Maria Serraclara i Josep A. Mir i Miró. En general la campanya dels antisolidaris es va fonamentar en la crítica de la Solidaritat com a instrument de la burgesia catalana per a enfonsar el moviment republicà i per a desviar la classe obrera del seu camí envers

la consecució de la república. Acusaven els solidaris d'intentar desplaçar el caciquisme monàrquic de Catalunya per reemplaçar-lo per un de regionalista, i d'anar al "copo" a Barcelona per evitar l'elecció de Leroux.

L'ideari de la Solidaritat Catalana, el podem trobar en el principal manifest polític del moviment, el programa del Tívoli. El 14 d'abril del 1907, una setmana abans de les eleccions, en el teatre Tívoli de Barcelona fou llegit públicament el programa de les reivindicacions i els desigs solidaris. Tots els historiadors coincideixen a afirmar que en fou autor Prat de la Riba, i no hi ha dubte que l'esperit general del manifest està molt en la línia política pratiana.

El programa només fa una petició concreta: la derogació de la llei de Jurisdiccions. Després, amb una retòrica plena de tòpics molt en la línia del regeneracionisme, com els de "ennobrir i dignificar les funcions més solemniais i decisives de l'activitat política popular", "vivificar el cos social", "dignificar el sufragi", etc., es feien una sèrie d'imprecises reivindicacions: creació d'organismes regionals als quals siguin encomanades les funcions d'ensenyament, beneficència, etc., que "els municipis han de ser restituïts a llur veritable funció de societats naturals", etc.

L'eclecticisme que predomina en tot el programa solidari queda evidenciat en la imprecisió de les reivindicacions. Feia ja molts d'anys que el moviment catalanista demanava la instauració d'un règim especial d'acord amb el particularisme del Principat, i s'havien elaborat multitud de programes, manifestos, constitucions, bases, etc., sobre aquest punt. Però mai un moviment tan ampli no havia tractat el tema, i menys encara davant unes eleccions en les quals el fet nacional era fonamental, amb una vaguetat tan gran. No s'apunta com havia de ser aquest organisme regional, quines funcions pràctiques hauria de tenir, com funcionaria, com seria el seu finançament, quines relacions tindria amb l'Estat, com serien elegits els seus directors, quin paper pertocaria a les diputacions i als municipis, etc.

Tot això es deu als dos aspectes fonamentals, al meu parer, de la Solidaritat Catalana: el seu interclassisme i el seu moderat reformisme. Essent un ampli moviment que agrupava diversos sectors de la societat catalana, al seu programa pertocava, teòricament, de conjugar els interessos de totes les classes que hi participaven, i havia d'ésser difícil d'avenir el conservador esperit furista dels carlins amb el radicalisme dels republicans, l'interès pel vot corporatiu (tesi de Prat de la Riba sobre la "real" organització de la societat) d'uns i el liberalisme democràtic d'altres, el clericalisme a ultrança amb el laïcisme racionalista, etc. Per tot això, el programa solidari només podia apuntar una sèrie d'imprecisos desigs sense especificar-los. I això lliga amb el moderantisme del movi-

ment, que mai, malgrat totes les exclamacions d'alguns solidaris, no es proposà de plantejar al Govern de Madrid una alternativa única, rotunda i radical, sinó que pensava utilitzar la via del compromís des de dalt, del pacte, perquè la naturalesa dels seus dirigents, la seva ideologia i la seva tàctica política eren conciliadores i no revolucionàries.

Per acabar d'adobar llur programa polític, i sobretot de cara a la seva repercussió més enllà de Catalunya, els dirigents de la Solidaritat van incloure utòpiques pretensions regeneracionistes a escala de tot l'Estat espanyol, la qual cosa sempre havia estat un excellent argument agitatori utilitzat per la Lliga en anteriors campanyes polítiques. Així, els solidaris, i principalment els líders de la Lliga, parlaren de la "transsubstanciació de la Solidaritat Catalana en fecunda, en redemptora, Solidaritat Espanyola", de "l'hegemonia catalana dintre l'Estat espanyol", i del "dret de Catalunya a governar", ja que era la regió més madura, políticament, econòmicament i culturalment.

El mateix Cambó, el 5 d'abril, va dir que, per a Catalunya, passar d'ésser regió oprimida a regió hegemònica significaria "un ideal molt més noble, molt més gran, que aquell ideal del separatisme i de la independència que alguns consideraven com el sùmmum, l'etapa final de les aspiracions catalanistes".

Tot això és prova evident del predomini ideològic de la Lliga Regionalista dins la Solidaritat Catalana. Les tesis imperialistes de Prat de la Riba, publicades a *La Nacionalitat Catalana*, apareixen clarament en el cos ideològic de la Solidaritat i foren utilitzades per a donar a la campanya política un esperit xovinista i d'enlairament abstracte de tot el que fos català, per a estalviar-se d'especificar un programa reivindicatiu que semblaria molt moderat, si no traïdor, a una bona part dels sectors sensibilitzats i mobilitzats pel mateix moviment.

La campanya solidària arribà al seu zenit amb motiu de l'atemptat d'Hostafrancs, provocat per elements incontrolats del lerrouxisme, en el qual fou ferit greument Francesc Cambó. La indignació de la premsa solidària contra l'atemptat arribà fins a reproduir, a grans titulars, trossos dels articles més incendiàris de Lerroux, per intentar de demostrar la perfecta correlació que hi havia entre una teoria i la seva pràctica. Aquest fou un dels elements de més pes per a acabar de decidir la gran massa neutra entre "la candidatura de l'ordre" i "l'anarquia lerrouxista". Fins i tot el més significat portaveu dels sectors dinàstics de Barcelona, el "Diario de Barcelona", que havia mantingut una actitud ambigua envers la Solidaritat, va afirmar que "votaremos a Salmerón para librarnos del lerrouxismo; pero, cuando esto hayamos logrado, ya hablaremos".

El 21 d'abril del 1907 es va produir el gran triomf solidari. A Barcelona mai no havia votat tanta gent; sobre un total de 124.412 electors censats en van votar 73.874, o sigui el 59%. Fins el 12 d'abril del 1931

no es tornarà a donar una votació tan nodrida. La candidatura solidària va obtenir una victòria total amb 51.977 vots, el 71 % aproximadament, mentre els republicans de Lerroux només arribaven a 21.897, gairebé el 29%.⁸

Però potser són encara més expressives les xifres de tot Catalunya per a veure la magnitud del moviment solidari. Sobre un cens de 511.694 electors, votaren 309.764, el 61 %. La Solidaritat Catalana va recollir un total de 211.791 sufragis, el 67 % dels votants i el 41 % dels inscrits.

LA BARCELONA DEL 1907

La ciutat de Barcelona va superar el mig milió d'habitants l'any 1897 en annexar-se els municipis veïns de Gràcia, Sant Martí de Provençals, Sants, Sant Andreu del Palomar, les Corts de Sarrià i Sant Gervasi de Cassoles. Poc després, el 1904, incorporà també el petit municipi d'Horta.⁹ D'aquesta manera el terme municipal barceloní era, el 1907, molt semblant a l'actual, ja que només li mancava el territori de Sarrià i altres zones poblades poc densament tocant al Besòs, al Baix Llobregat i al Tibidabo.

Les característiques generals de la ciutat eren molt diferents de les actuals, bàsicament perquè bona part del terme municipal no estava edificada ni urbanitzada i els conreus i els ermots separaven els vells nuclis de població del pla del centre de la gran ciutat. Els antics municipis tenien encara una personalitat pròpia molt acusada i constituïen poblacions molt homogènies on la majoria de la gent vivia i treballava sense necessitat de fer grans desplaçaments. Les comunicacions amb el centre, la Barcelona vella, eren servides per uns quants tramvies, pocs i lents. La gent només "baixava a Barcelona" per coses concretes i eren una minoria els qui treballaven lluny de la seva residència.

La població, l'extensió i les característiques dels deu districtes municipals variaven notablement ja que, en reorganitzar-se el municipi el 1897, hom no tingué gaire compte de conservar com a entitats els antics municipis, i així ens trobem que Sant Martí fou repartit entre els districtes 1.^r, 9.^è i 10.^è; Gràcia va perdre la seva zona sud en benefici dels districtes de l'Eixample, el 4.^t i el 6.^è, etc.

En el quadre 1.^r són indicats els districtes amb llurs barris princi-

8. Respecte al nombre d'electors censats, i també respecte als vots, hi ha greus diferències entre els resultats que dona la Solidaritat, publicats per Modesto Sánchez de los Santos a *Las Cortes Españolas. Las de 1907* (Madrid, 1908), i les xifres que dona l'*Anuario estadístico de la Ciudad de Barcelona. Año 1907*". Després de comparar-les he decidit d'utilitzar només les d'aquest darrer, que són més completes.

9. La població d'aquests municipis era, el 1897, la següent: Gràcia 66.763, Sant Martí 54.291, Sants 28.169, Sant Andreu 18.208, les Corts 7.412, Sant Gervasi 12.571 i Horta 4.354; en total sumaven 191.778 habitants davant els 338.634 del vell municipi barceloní.

pals, l'extensió, la població el 1900 i el 1907, i la densitat de població aquest darrer any.

Quadre número 1¹⁰

Districte	Barris	Extensió k ²	Població 1900	Població 1907	Densitat h/k ²
1. ^r	La Barceloneta i el Poble Nou	1,87	34.761	36.951	19.759
2. ⁿ	Parc, Audiència, Born, Santa Caterina i Santa Maria	1,67	56.881	52.120	31.209
3. ^r	Catedral, Mercè, Port, Diputació i Santa Anna	0,67	43.433	40.455	60.380
4. ^t	Dreta de l'Eixample i Camp d'En Grassot	2,19	55.611	58.792	25.932
5. ^è	Drassanes, Hospital, Sant Pau i Montjuïc	2,43	59.468	52.291	21.519
6. ^è	Esquerra de l'Eixample, Universitat i Tallers	2,71	90.991	87.672	32.351
7. ^è	Hostafrancs, Sants, les Corts i Poble Sec	15,14	80.456	86.672	5.724
8. ^è	Gràcia i Sant Gervasi	8,16	50.538	56.919	6.975
9. ^è	Sant Andreu, Horta, la Sagrera i el Camp de l'Arpa	24,50	32.180	33.648	1.375
10. ^è	Sant Martí, el Clot i el Guinardó	9,70	29.508	32.588	3.351
	Casernes, zona marítima i pob. militar .	1,77	3.537	5.497	—
	TOTAL	70,86	537.354	543.818	7.612

De les particularitats de cada districte, en parlarem després; però, com es pot veure, les diferències, tant de població com d'extensió i densitat, són notables.

Un dels aspectes que ens serà més útil, per no dir decisiu, per a aquest estudi és conèixer el lloc de naixement dels habitants de Barcelona, ja que, com hem indicat abans, el fet nacional és dels primordials en aquestes eleccions del 1907. El 1900, sense tenir en compte el personal militar, el 76,6% de la població de Barcelona era catalana. A la província de Barcelona, hi havia nascut el 62,3%, i a les de Tarragona, Lleida i Girona, el 6,5%, el 4,4% i el 3,2% respectivament. Un 21,2% era natural d'altres regions d'Espanya, un 1,4% havia nascut a l'estranger i el 0,69% no constava.¹¹ Aquesta proporció no s'alterà gaire el 1907; el percentatge de catalans era llavors el 76,8%, i el de nascuts en al-

10. "Anuario estadístico de la Ciudad de Barcelona (AECB), año 1906". *Imprenta de Henrich y Cía. Barcelona 1907*, p. 188. Año 1907, p. 106.
 11. AECB Año 1902, p. 132.

tres regions el 21,1%. No he pogut trobar les xifres per districtes de l'any 1907, però sí del 1900. Com que les diferències són mínimes, crec que poden ser utilitzades perfectament.

Quadre número 2¹²

Districte	Població el 1900	Nascuts a Catalunya	% del total	Nascuts a prov. Barn.	% del total	% de nascuts en altres regions
1. ^r	34.761	23.170	66,3	19.328	55,3	31,8
2. ⁿ	56.881	46.522	80,4	37.713	66,4	18,1
3. ^r	43.433	35.192	81,0	28.099	64,7	17,1
4. ^t	55.611	42.455	76,4	34.752	62,6	21,2
5. ^è	59.468	42.536	71,8	34.499	58,0	26,8
6. ^è	90.991	68.148	74,9	55.034	60,5	23,1
7. ^è	80.456	61.954	77,0	50.449	62,7	21,5
8. ^è	50.538	39.742	78,6	32.341	64,0	20,1
9. ^è	32.180	26.731	83,0	23.035	71,6	15,7
10. ^è	29.508	21.931	74,3	16.885	57,2	24,7
TOTAL	533.000	408.381	76,6	332.135	62,3	21,2

Les grans diferències que hi ha entre uns districtes i altres seran comentades amb atenció més endavant, però ja podem assenyalar que els districtes de més alta proporció de població no catalana, o sia els que reben més immigrants, són els clàssics districtes obrers: el 1.^r, 5.^è i 10.^è; mentre que, els residencials i burgesos, el 3.^r i el 4.^t, són els que donen els percentatges més alts de "catalanitat". El cas del districte 9.^è, Sant Andreu, proletari i de gran proporció catalana, és molt especial i serà explicat a l'estudi que hi dediquem.¹³

Per a conèixer la situació real de la població de Barcelona és de cabdal importància tenir un seguit de xifres que ens puguin donar referències prou clares per a saber el grau de cultura i escolaritat dels barcelonins. Al quadre número 3 són indicats els índexs d'analfabetisme dels més grans de 4 anys l'any 1907, el dels electors (homes de més de 25 anys) censats el 1905 i dels minyons sortejats en les quintes del 1901 al 1905. N'hi ha prou amb aquests tres factors, crec, a més del nombre d'escoles

12. AECB Año 1902, p. 135.

13. La gran onada d'immigrants data de la darrerria de la dècada del 1870. En el període 1877-1887 els municipis del pla de Barcelona van augmentar llur població en 59.230 habitants; en la dècada següent, 1887-1897, en 110.439. Únicament en el període 1897-1900 l'augment fou de 26.818 habitants. Del 1885 al 1900 el nombre de naixements al municipi de Barcelona superà el de defuncions solament els anys 1889, 1894 i 1897. La majoria dels emigrants, a part aquells de la mateixa província de Barcelona, procedien de les següents, per ordre: Tarragona, Castelló, Lleida, València, Girona, Saragossa, Osca, Terol, Alacant i Balears. Dels no catalans, el 40 % procedien del País valencià, el 25 % de l'Aragó i el 5 % de les Illes. AECB Año 1902. p. 109.

i del percentatge d'habitants per escola pel desembre del 1907, per a tenir els elements de judici suficients sobre l'estat cultural general de la ciutat. Pel que fa als índexs dels electors, que són, al capdavant, els que reflectiran amb el vot llur opinió, cal tenir una especial atenció a causa de les grans diferències que hi ha entre uns districtes i els altres.

Quadre número 3¹⁴

Districte	Nombre d'analfabets	% sobre la pobl. + 4 anys	Electors % d'anal.	Minyons % d'anal.	Nombre escol.	Hab. per escola
1. ^r	16.708	51,51	29,0	9,49	40	923
2. ⁿ	9.708	20,63	6,5	6,19	73	713
3. ^r	9.314	25,51	3,1	5,52	70	579
4. ^t	7.596	14,34	3,1	5,06	86	683
5. ^è	19.267	41,28	14,5	7,20	49	1.070
6. ^è	14.777	19,25	6,4	5,32	115	761
7. ^è	37.683	49,02	25,0	9,40	91	955
8. ^è	9.867	19,78	9,4	6,20	95	599
9. ^è	11.780	39,73	23,6	6,43	42	801
10. ^è	14.276	51,35	24,9	9,46	34	958
TOTAL	150.786	38,75	14,3	7,03	695	782

Aquestes xifres, que no demostren sinó l'elevat grau d'incultura en què es trobava la població de Barcelona, poden ésser completades amb el fet que el nombre d'infants escolaritzats era calculat, a les acaballes del 1907, en 56.376, dels quals 15.172 procedien d'escoles públiques i 41.204 de privades, cosa que venia a significar que només el 67% dels infants entre 5 i 12 anys, que eren un total de 84.204, tenien cabuda a les escoles.¹⁵ Si tenim en compte això, em sembla gairebé massa baix l'índex d'analfabetisme dels minyons i electors d'una ciutat on més d'un terç dels infants no estaven escolaritzats.

El tipus d'habitatge on vivien els barcelonins ens pot servir per a conèixer els diferents graus de concentració de població en els districtes, l'amuntegament urbà i, ensems, la manca dels mínims serveis i els greus perills de malalties. En línies generals, podem dir que en el casc antic de Barcelona predominaven les edificacions de diverses plantes de pisos on hi havia una mitjana de sis a vuit habitatges on vivien més de vint persones. La majoria d'aquests edificis eren vells, mal condicionats, i hom hi havia afegit pisos posteriorment. En canvi, a les poblacions del pla predominaven els edificis baixos, entre els quals, molts d'unifami-

14. AECB Año 1907, p. 238-239 i 242-243.

15. AECB Año 1908, p. 194.

liars. Finalment, a l'Eixample, una gran part dels districtes 4.^t i 6.^è, hom construïa moderns edificis de més de quatre plantes amb nombrosos habitatges.

En el quadre número 4 indiquem el nombre d'edificis i el d'habitatges que hi havia a Barcelona el 1907 i especifiquem el nombre d'habitatges que pertocaven a cada edifici i el d'habitants per edifici.

Quadre número 4 ¹⁶

Districte	Edificis	Habitatges	Habitatges per edifici	Habitants per edifici
1. ^r	3.343	9.393	2,76	11,05
2. ⁿ	2.038	16.492	8,09	25,57
3. ^r	2.048	14.557	7,10	19,75
4. ^t	2.626	16.069	6,11	22,35
5. ^è	1.903	14.805	7,11	27,47
6. ^è	3.032	24.339	8,02	28,91
7. ^è	6.094	22.536	3,69	14,26
8. ^è	6.363	16.800	2,64	8,95
9. ^è	8.951	8.918	0,96	3,77
10. ^è	2.633	8.474	3,21	12,37
TOTAL	39.031	152.287	3,90	13,93

Només amb un cop d'ull es pot veure que hi ha districtes, com el 8.^è, el 10.^è i, sobretot, el 9.^è, on predominen els edificis baixos amb pocs habitatges i d'altres on el grau d'amuntegament urbà és considerable, com als districtes 2.ⁿ i 5.^è, on les construccions són antigues i poc higièniques en contraposició a les més modernes de l'Eixample.

Un altre element que ens pot ser d'utilitat és el problema de la salubritat. A començaments de segle Barcelona era possiblement una de les ciutats més malsanes d'Europa, com ho demostren aquestes xifres. Tenint en compte que un dels principals indicadors de la condició higiènica d'una ciutat és el percentatge de defuncions per febre tifoide, Barcelona dona una mitjana del 10,95 per 10.000 habitants els primers cinc anys del segle, proporció només superada per Sant Petersburg. En verola ocupa el segon lloc dels coneguts del món, després de Rio de Janeiro, i el primer en xarampió. La situació era tan greu i l'assistència pública tan mínima que fins i tot el director del Cos mèdic municipal afirmava, el 1905, que, sense gaire esforç per part de les autoritats, la mortalitat es podia reduir, a Barcelona, en un 50%.¹⁷ Només cal asse-

16. AECB Año 1907, p. 240-242.

17. AECB Año 1905, p. 171-178.

nyalar que del 1902 al 1907 es van produir, al municipi, 8.092 defuncions per tuberculosi pulmonar, 2.094 per febre tifoide, 1.253 per verola, etc.¹⁸

Els índexs de morts per malalties epidèmiques —tifus, verola, xarampió, escarlatina, diftèria, grip i altres— eren, el 1907, en els diferents districtes de la ciutat, els que indica el quadre número 5.

Quadre número 5¹⁹

Districte	Defuncions per malaltia epidèmica per 10.000 habitants	Districte	Defuncions per malaltia epidèmica per 10.000 habitants
1. ^r	33,0	6. ^e	18,0
2. ⁿ	15,5	7. ^e	21,2
3. ^r	18,5	8. ^e	13,2
4. ^t	10,3	9. ^e	18,2
5. ^e	21,8	10. ^e	22,8
BARCELONA			19,9

Són els districtes obrers els que pateixen en una proporció molt més gran les malalties epidèmiques, com ho demostra el fet que siguin els 1.^r, 5.e, 7.e i el 10.e els de més alts percentatges.

A fi de completar totes aquestes dades i poder tenir una visió global de la situació de Barcelona el 1907 intentarem de fer una aproximació a un estudi socioprofessional de la ciutat. Per a fer això he trobat dues fonts de molt divers resultat: per una banda, *La estadística de las profesiones de los habitantes de Barcelona*, que data del 1900, i per l'altra, el *Censo obrero de 1905*. Ambdues estadístiques són fetes pels serveis municipals, però els resultats són diferents i, en alguns casos, contradictoris,²⁰ per la qual cosa no ofereixen garanties d'autenticitat absoluta, bàsicament a causa del sistema emprat per a recollir les dades. D'aquestes dues fonts he decidit d'utilitzar només la del 1900, per tal com és un cens de totes les professions, i l'altre només és obrer.

No obstant això, els resultats d'aquesta enquesta interessen des d'un punt de vista informatiu, per tal de tenir una idea global de la situació concreta dels diferents districtes, i no per a fer una anàlisi estricta socioprofessional.

Hi ha en aquestes estadístiques un seguit de coses que semblaran poc clares o sorprenents, com és ara el baix percentatge general de població

18. AECB Año 1907, p. 170.

19. AECB Año 1907, p. 176.

20. Al cens del 1900, el nombre d'obrers tèxtils és de 54.940 i al de 1905 només de 39.286; el contrari s'esdevé amb els metal·lúrgics, 5.114 i 8.943 respectivament, a la construcció, 7.708 i 15.229, etc.

activa, només el 28,5%: però ja he dit que el sistema utilitzat per a fer l'estudi, bàsicament uns fulls tramesos per l'Ajuntament als domicilis dels barcelonins, no mereix gaires garanties de validesa, ja que una gran quantitat de persones treballaven de manera irregular, sense constar enlloc, o ho feien per compte propi, o no consten en el cens per haver-se donat de baixa, etc.

Les nombroses professions que consten en aquest estudi, les he dividides en quatre grups bàsics. El que anomeno grup *d'activitats proletàries*, format per totes aquelles persones que exerceixen tasques com a obrers assalariats: treballadors agrícoles, miners i picapedrers, obrers tèxtils, de l'adoberia i la pell, de la fusta, metallúrgics, de ceràmica i química, alimentació, vestit, mobles, construcció, aigua, gas, electricitat, arts gràfiques, transports i indústries diverses. El segon grup és format per les *professions dites liberals*: activitats jurídiques com advocats, notaris, procuradors, magistrats, etc.; activitats mèdiques com metges, cirurgians, dentistes, veterinaris i farmacèutics; i activitats d'enginyeria i arquitectura.

Així tenim un grup format per professions clarament obreres i un altre per activitats burgeses, la qual cosa ens serà de gran utilitat en el moment de fer les anàlisis de classe dels districtes. Un tercer grup, complementari en una certa forma del segon, és el format pels *serveis personals domèstics* —servents, criats, cuiners, etc.—, que completaran l'estudi com un bon indicador de la concentració burgesa, que és la classe que té servidors domèstics.

I, finalment, el darrer grup és el format pels dedicats al *comerç*, que ens donarà la importància de la petita burgesia comercial a cadascun dels districtes.

Quadre número 6²¹

Distr.	Població total	Pobl. activa	% del total	Activitats proletar.	% de p. a.	Prof. lib.	% de p. a.	Serv. dom.	% de p. a.	Comer.	% de p. a.
1.r	34.761	11.394	32,8	9.077	78,8	69	0,6	326	3,0	289	2,5
2.n	56.881	15.818	27,8	10.298	61,4	300	1,9	1.308	8,5	1.796	11,4
3.r	43.443	11.459	26,4	5.635	49,2	703	6,4	1.230	10,5	2.891	25,2
4.t	55.611	15.235	27,4	6.206	41,9	745	4,9	3.467	22,5	3.036	19,9
5.è	59.468	18.601	31,3	11.998	64,7	230	1,3	1.591	8,5	2.083	11,2
6.è	90.991	23.348	25,6	11.960	51,2	878	3,8	3.470	14,0	4.088	17,5
7.è	80.456	25.586	31,8	18.032	70,4	115	0,4	980	3,8	1.356	5,3
8.è	50.538	14.491	28,7	8.833	61,7	217	1,6	1.399	9,2	1.564	10,8
9.è	32.180	10.055	31,2	7.603	75,9	46	0,4	414	4,0	431	4,3
10.è	29.508	8.795	29,9	6.798	77,4	32	0,4	206	3,0	283	3,1
	537.354	154.232	28,5	96.440	64,0	3.335	2,0	14.335	9,5	17.817	11,4

Les xifres del quadre són prou eloqüents per a demostrar quins són els districtes on predomina la classe obrera i amb quina correlació de forces amb les altres classes: és al 1.^r, 7.^è, 9.^è i 10.^è, o sia la Barceloneta, el Poble Nou, Sants, Hostafrancs, Sant Andreu i Sant Martí. En aquests districtes no solament els percentatges d'activitats proletàries són els més alts, sinó que els de la mateixa població activa són molt per damunt de la mitjana de la ciutat, ensems que les proporcions d'activitats liberals són gairebé ridícules (en cap d'ells no arriba a un 1%).

Al contrari, als districtes 3.^r, 4.^t i 6.^è, apareixen uns índexs d'activitats proletàries molt baixos, fins i tot inferiors al 50% de la població activa. I, com és lògic, són aquests els que tenen els percentatges de professions liberals més elevats; entre tots tres reuneixen el 70% dels qui practiquen aquestes activitats. Al mateix temps la proporció de servidors domèstics és molt elevada, sobretot al districte 4.^t, on representen el 22,5% de la població activa.

També es veu com la proporció de comerciants als barris burgesos, on oscil·la entre el 25,5% i el 17,5%, és molt superior a la dels proletaris, on varia entre el 5,3% i el 2,5%.

Per completar aquesta impressió general, al quadre número 7 és reproduït el nombre de contribuents de l'any 1905 distribuïts per districtes i assenyalant aquells de més elevada contribució.

També en aquest quadre podem veure quins són els districtes on resideixen la majoria de contribuents i, sobretot, on es concentren els gran contribuents: són els districtes 3.^r i 4.^t, seguits del 6.^è i el 2.ⁿ.

Per a acabar de completar aquestes dades, pot ser interessant de saber

Quadre número 7²²

Districte	Contribució territorial urbana		Contribució industrial		Contribuents per 1.000 hab.
	Total	Més de 500 pts.	Total	Més de 1.000 pts.	
1. ^r	136	15	201	7	9,9
2. ⁿ	493	186	1.024	96	29,1
3. ^r	453	221	1.046	66	37,4
4. ^t	721	325	1.051	105	30,5
5. ^è	230	72	673	21	17,3
6. ^è	804	348	1.447	83	25,8
7. ^è	630	54	871	9	17,2
8. ^è	859	120	791	30	27,6
9. ^è	514	10	360	2	26,7
10. ^è	180	11	196	3	11,7
TOTAL	5.020	1.362	7.660	426	23,9

22. AECB Año 1905, p. 524-525.

que, dels 12.680 contribuents, 3.878 residien als nous barris de l'Eixample, 2.887 al nucli antic de Barcelona i la resta al conjunt de tots els vells municipis del pla.

A la vista de tots aquests factors la ciutat de Barcelona es pot dividir en tres grans zones, un xic arbitràries, que mostren el predomini d'una classe social.

Amb els districtes municipals número 3.^r, 4.^t i 6.e formo el que podríem anomenar la Barcelona residencial o burgesa. Això no vol dir, ni de bon tros, que tota la població d'aquest districte pertanyi a les classes altes, sinó que és en aquests districtes on la burgesia predomina sobre els altres sectors.

La *Barcelona burgesa* es caracteritza pels factors següents:

— És constituïda pels districtes de l'Eixample i per la part central del nucli antic. Zona residencial i comercial i molt poc industrialitzada.

— Malgrat que hi ha sensibles diferències entre els tres districtes que la componen, en línies generals tenen la mateixa estructura socioprofessional: baix percentatge de població proletària (entre el 41,9% i el 51,2%), forta presència dels serveis domèstics (del 10,5% al 22,5%) i del comerç (del 17,5% al 25,2%) i gran concentració de professions liberals.

— Els tres districtes qualificats de burgesos constitueixen el 34% de la població de la ciutat, però arrepleguen el 70% dels professionals liberals, el 57% dels servidors, el 55% dels comerciants i només el 24% dels treballadors. Viuen en aquesta zona el 44% dels contribuents i el 60% dels grans contribuents de més de 500 pessetes.

— Els índexs d'analfabetisme són els més baixos, molt per sota de la mitjana ciutadana, i són els districtes més ben escolaritzats.

— Predominen els edificis nous i alts a la zona de l'Eixample, cosa que fa que la proporció d'habitants per edifici sigui alta.

— Tenen una mortalitat per malalties epidèmiques molt baixa.

— La proporció d'habitants d'origen català és superior a la mitjana de la ciutat: oscilla entre el 74,9% i el 81%.

La *Barcelona petitburgesa* és formada pels districtes 2.ⁿ, 5.e i 8.e, és a dir, bona part del nucli antic i la barriada de Gràcia, que tenen unes característiques pròpies que els fan, dintre una disparitat sensible, constituir un sector ben diferenciat de la Barcelona burgesa, de la qual hem parlat, i de la més estrictament proletària. Les característiques generals d'aquesta zona de classes mitjanes són:

— Districtes vells, molt densament poblats, amb un comerç pròsper i actiu i molt poc industrialitzats.

— Concentració proletària superior a la dels districtes burgesos: oscilla entre el 61% i el 64% de la població activa; comerç relativament fort (entre el 10% i l'11%), serveis notables (entre el 8,5% i el 9,2%) i baix índex de professions liberals.

— Els tres districtes petitburgesos representen el 30% de la població, però tenen el 22% dels professionals liberals, el 31% dels comerciants, el 30% dels servidors i el 32% dels obrers. Hi resideixen el 32% dels contribuents i el 34% dels grans contribuents.

— Els índexs d'analfabetisme estan per sota de la mitjana, a excepció del districte 5.^è, on és una mica superior, i l'escolaritat és normal al 2.ⁿ i al 8.^è i molt deficient al 5.^è.

— Predominen els edificis vells i alts als districtes 2.ⁿ i 5.^è, i baixos a Gràcia.

— Els percentatges de mortalitat per malalties epidèmiques són una mica superiors a les mitjanes al districte 5.^è i inferiors al 2.ⁿ i al 8.^è.

— El percentatge de nascuts a Catalunya és molt alt en el cas dels districtes 2.ⁿ i 8.^è, i un xic inferior al 5.^è.

La *Barcelona proletària* és formada pels districtes 1.^r, 7.^è, 9.^è i 10.^è, és a dir, els barris extrems de la perifèria: la Barceloneta, el Poble Nou, Sant Martí, el Clot, la Sagrera, Sant Andreu, Horta, les Corts, Sants, Hostafrancs i el Poble Sec. Les seves característiques són:

— Zones industrials, poc i mal urbanitzades i d'un gran augment de població: de 1900 a 1907 els quatre districtes guanyaren en total gairebé 15.000 habitants.²³

— Una gran concentració proletària que oscilla entre el 70% i el 78% de la població activa; un comerç molt reduït (entre el 2,5% i el 5,3%) i un servei domèstic escàs (entre el 3% i el 4%). Les professions liberals són gairebé inexistent.

— La Barcelona proletària, que significa el 36% de la població, només té el 8% dels professionals liberals, el 13% dels servidors i el 14% dels comerciants, mentre conté el 45% dels treballadors de tot el municipi. En aquests quatre districtes viuen el 24% dels contribuents i el 6% dels grans contribuents.

— Índex molt elevat d'analfabetisme (del 39% al 51%) i deficient escolarització.

— Alta mortalitat per malalties epidèmiques.

— Predomini dels edificis baixos i vells.

— Baixa proporció de població catalana en dos districtes, el 1.^r i el 10.^è, molt semblant a la mitjana en un, el 7.^è, i molt superior en l'altre, el 9.^è.

D'aquesta manera la ciutat de Barcelona queda dividida, de cara a aquest estudi, en tres zones: la Barcelona burgesa, residencial i co-

23. El 1902 hi havia registrats 3.988 establiments industrials a Barcelona, dels quals 1.072 eren tèxtils. Llur situació era: 2.008 al vell municipi de Barcelona, 988 a Sant Martí, 237 a Sants, etc. Tenint en compte la població, la proporció d'habitants per indústria era la següent: Sant Martí, una per 52 habitants; les Corts, una per 102; Sants, per 110; Sant Andreu, per 132; Barcelona, per 160; Gràcia, per 166, i Sant Gervasi, per 233.

mercial i de més alt nivell de vida, la Barcelona petitburgesa, on predominen les classes mitjanes i populars, i la Barcelona proletària, on es concentra la majoria de la població treballadora.

Ja he indicat que això és molt arbitrari i que hi ha grans diferències entre districtes d'un mateix grup, però aquesta divisió ens donarà una visió més clara de les grans disparitats generals que hi ha entre les zones on una classe social predomina i les altres.

TRADICIÓ POLÍTICA I COMPORTAMENT DAVANT LES ELECCIONS
DE LA SOLIDARITAT DE LES DISTINTES ZONES DE LA CIUTAT

La Barcelona burgesa

Districte 3.^r

Comprenia la part central del nucli antic i era encara una zona residencial on vivia bona part de l'aristocràcia i l'alta burgesia barcelonina: carrers Avinyó, Ample, Ferran VII (més conegut per *Fernando*), Portaferrissa, Petritxol, Portal de l'Àngel, etc. Els alts percentatges de professions liberals (el 6,4 % de la població activa), de comerciants (el 25,2 %), i el fet que hi visquessin un total de 1.499 contribuents qualifica clarament el caràcter de classe d'aquest districte.

No cal dir que els índexs d'analfabetisme, malalties epidèmiques i d'escolarització són dels millors, malgrat la gran densitat de població.

Políticament un districte d'aquestes característiques era lògic que fós una zona de predomini conservador. En efecte, aquest districte serà controlat sempre per la Lliga Regionalista, com ho indiquen els resultats de les eleccions que es donen a continuació.²⁴

	Elecció	Cens	Votants	%	Republicans	%	Lliga	%	Altres	
M	10-XI-01	7.776	2.951	38	507	18	1.639	54	Liber.	805
P	8-III-03	9.320	3.304	35	805	25	2.048	64	Cons.	354
G	26-IV-03	9.320	4.989	53	1.893	37	2.156	43	Carl.	933
M	8-XI-03	10.658	3.895	37	1.413	36	2.461	63		
G	10-IX-05	11.301	3.451	30	1.163	34	2.288	66		
M	12-XI-05	11.301	3.200	27	964	30	2.047	64	Feder.	138

En totes les eleccions, la Lliga Regionalista va guanyar per clares majories els republicans, que només es van aproximar als seus vots en les generals del 1903. D'altra banda, els 933 vots dels carlins, el 1903,

24. El significat de les abreviatures usades als quadres és: M, elecció municipal; P, elecció provincial; G, elecció general de diputats a Corts. Les xifres que es donen són les que corresponen als candidats que obtingueren més vots en cada una de les candidatures.

són un element important, ja que això significava el 20% del total dels vots obtinguts per aquesta candidatura en tota la ciutat.

De cara a les eleccions de la Solidaritat el triomf d'aquesta es donava aquí per segur: només la Lliga podia comptar fàcilment amb dos mil vots, que, junts amb els dels carlins, federals i republicans antilerrouxistes, podien superar els tres milers. Per contra, els antisolidaris, segons sembla després de veure l'irregular comportament de l'electorat republicà, difícilment superarien el miler o el miler i mig de vots.

En les eleccions provincials de març del 1907 la victòria solidària va ser absoluta:

Cens	Votants	%	Solidaritat	%	Lerroux	%
9.868	5.869	59	4.857	83	1.012	17

Es a dir, que els càlculs més optimistes dels solidaris van ser superats per la realitat. És de remarcar l'alt percentatge de participació, el 59 per cent, la qual cosa significa un avenç considerable en relació amb les anteriors consultes electorals.

Però aquests resultats van ser superats pel de les eleccions generals del mes d'abril:

Cens	Votants	%	Solidaritat	%	Lerroux	%
9.767	6.566	67	5.627	86	939	14

El triomf assolit pels solidaris té unes característiques molt especials. En primer lloc, en comparació amb l'elecció anterior, el percentatge de participació ha pujat moltíssim, fins a ser el més alt de tot Barcelona; a més a més, aquest augment ha anat íntegrament cap a la candidatura solidària, ja que els lerrouxistes han perdut vots.

Aquest no solament fou el districte de més alta participació, equivalent en aquell temps a la de les principals ciutats d'Alemanya o Gran Bretanya, sinó que també fou on la candidatura de Solidaritat Catalana aconseguí el triomf més clar amb el 86 per cent dels vots vàlids. No hi ho dubte que l'explicació d'això rau en el clar predomini burgès d'aquest districte i en l'elevat índex de catalanitat: el 81 per cent dels habitants havien nascut al Principat.

Districte 4.¹

Estava format per la part dreta de l'Eixample, entre la Rambla de Catalunya i el carrer Nàpols, i en la seva part nord hi quedava inclòs

el barri gracienc del Camp d'En Grassot. La immensa majoria del districte era una zona residencial de luxe que ja començava a transformar-se en el centre comercial i financer de la ciutat. Era un districte eminentment burgès, com ho demostra la seva estructura socioprofessional: alt percentatge de professionals liberals (el 4,9%), de servidors domèstics (el 22,5%) i de comerciants (el 19,9%) i molt baixa proporció de proletaris (només el 41,9%).

En el districte 4.^t hi vivien 1.722 contribuents dels quals 430 poden ser qualificats de grans contribuents.

Aquest és el districte de més baixos percentatges d'analfabetisme i de més baix índex de defuncions per malalties epidèmiques.

Com en el cas del districte 3.^r, aquest també era una "fortalesa conservadora", encara que no amb tan alts percentatges. El predomini de la Lliga era clar, malgrat que aquí els republicans tenien una relativa força.

	Elecció	Cens	Votants	%	Republicans	%	Lliga	%	Altres
M	10-XI-01	9.674	3.078	32	924	30	1.839	60	Liber. 315
P	8-III-03	11.697	3.249	30	1.293	40	1.729	52	
G	26-IV-03	11.697	5.390	46	2.719	50	1.801	33	Carl. 805
M	8-XI-03	13.518	4.206	31	2.195	52	1.941	46	
G	10-IX-05	14.030	3.459	24	1.604	46	1.855	53	
M	12-XI-05	14.030	3.662	26	1.515	41	2.147	59	

Cal assenyalar diversos aspectes a la vista dels resultats: primer, que la participació fou sempre més baixa que al districte 3.^r; segon, la regularitat de l'electorat de la Lliga; tercer, la gran pujada dels vots republicans en les generals de 1903 i la lenta davallada iniciada després, fins a ésser superats per la Lliga.

De cara a les eleccions del 1907, el triomf solidari es donava per segur, tenint en compte no solament la força de la Lliga, sinó també la dels carlins (805 vots el 1905). S'especulava sobre si els republicans antisolidaris arribarien als 2.000 vots i es creia que la candidatura solidària passaria de llarg dels 3.000.

En les eleccions provincials de març del 1907 es van donar aquests resultats.

Cens	Votants	%	Solidaritat	%	Lerroux	%
12.867	7.124	57	5.198	74	1.926	26

La participació havia pujat notablement en clar benefici dels solidaris, que assoliren una amplíssima victòria, mentre els lerrouxistes obtenien els vots que apriorísticament hom els havia calculat.

Però, un mes després, a les eleccions generals, els resultats van canviar una mica.

Cens	Votants	%	Solidaritat	%	Lerroux	%
12.646	8.004	64	6.243	78	1.761	22

La participació ha augmentat molt i en benefici exclusiu de la candidatura solidària, que ha guanyat més de mil vots en relació amb les eleccions de març. Per contra, els lerrouxistes han perdut bastants vots. Com es pot veure, la victòria solidària ha estat absoluta, però no ha arribat als percentatges del districte 3.^r. Cal cercar l'explicació d'aquestes diferències, en primer lloc, en l'existència al districte 4.^t d'un important sector d'opinió republicana, molt més sòlid i fort que el del districte 3.^r, i, en segon lloc, en el fet que el percentatge de població catalana és més baix que el del districte 3.^r: en aquest cas és el 76,4 per cent mentre que al 3.^r era el 81 per cent.

Districte 6.^e

Era format per tres nuclis de població molt diversos: la part esquerra de l'Eixample, de la Rambla de Catalunya al carrer Urgell; una part de la Barcelona vella, limitada pels carrers del Carme, Rambla, Pelayo i Ronda de Sant Antoni, i, a la part alta del districte, dos barris graciencs, el Camp d'En Tuset i la Granada, i l'antic barri de les Corts conegut per Can Batlló (actual Escola Industrial). Aquests tres nuclis de població tenien una composició social i un caràcter heterogenis: la zona de l'Eixample era un barri residencial burgès poc poblat —tenia uns 25.000 habitants—; els barris de Tallers, Pelayo, Betlem, Pedró i Sant Antoni eren molt més populars i petitburgesos i estaven molt densament poblats —uns 40.000 habitants—, mentre que els petits barris de la zona nord eren típicament petitburgesos malgrat que començaven a industrialitzar-se: tenien uns 21.000 pobladors.

En conjunt podríem dir que aquest districte significa una transició entre les zones més pròpiament burgeses —districtes 3.^r i 4.^t— i les més populars i petitburgeses, però que, malgrat això, tant per la seva estructura socioprofessional com per la seva tradició política, i pels altres factors ja anomenats està molt més a prop dels qualificats de burgesos que dels petitburgesos. Així ens trobem que el percentatge d'activitats

proletàries és molt baix (el 51,2% de la població activa), mentre que els de professions liberals (3,8%), serveis domèstics (14%) i comerç (17,5%) són elevats. Al districte 6.e, hi vivien 2.251 contribuents, dels quals 431 poden ser qualificats de grans contribuents.

Però, a més, és un dels districtes de més alt nivell cultural, amb percentatges d'analfabetisme molt baixos i amb bona escolarització. L'índex de defuncions per malalties epidèmiques és per sota de la mitjana ciutadana.

La tradició política del districte 6.e no és tan conservadora com la dels districtes 3.^r i 4.^t Aquí, les forces republicanes i la Lliga estan en una situació molt equilibrada.

	Elecció	Cens	Votants	%	Republicans	%	Lliga	%	Altres
M	10-XI-01	13.329	3.812	29	1.087	29	1.683	43	Liber. 1.042
P	8-III-03	2.491	619	25	269	43	241	40	Cons. 106
G	26-IV-03	15.172	6.590	41	4.178	63	2.043	36	
M	8-XI-03	18.856	5.368	28	3.256	60	2.090	40	
P	12-III-05	16.800	3.098	18	1.725	56	1.363	44	
G	10-XI-05	19.353	4.787	24	2.734	57	2.055	43	
M	12-XI-05	19.353	5.439	28	2.345	43	2.661	48	Rep. 244

Com es pot veure, la participació en les eleccions és en aquest districte molt més baixa que als anteriors. La Lliga Regionalista, després de superar els republicans a les eleccions del 1901, és vençuda en totes les del 1903 i no tornarà a controlar el districte fins a les municipals del 1905. Els republicans, que han conegut una gran pujada de vots el 1903, els van perdent a poc a poc fins a veure's superats pels de la Lliga a finals del 1905.

Davant les eleccions del 1907 semblava que aquest districte, veient la deflació dels vots republicans, seria solidari, però no es creia en una victòria absoluta. A les provincials de març del 1907 només votava una part molt petita del districte i els resultats foren:

Cens	Votants	%	Solidaritat	%	Lerroux	%
3.116	1.611	51	1.172	73	439	27

La participació havia augmentat considerablement fins a superar la meitat dels censats. La victòria solidària fou clara i més àmplia que no

es preveia. Un mes després, a les eleccions generals es van produir els resultats següents:

Cens	Votants	%	Solidaritat	%	Lerroux	%
18.743	11.466	60	8.314	73	3.152	27

Ara la participació ha pujat encara més, fins a arribar a ser del 60 %, inferior, però, a les dels districtes 3.^r i 4.^t. La victòria solidària fou àmplia, però en la mateixa proporció que a l'elecció del mes de març. De tota manera, el percentatge de vots lerrouxistes és més alt que en altres districtes burgesos, cosa que es deu tant a la força que tradicionalment han tingut aquí els republicans com al fet que el percentatge de nascuts a Catalunya és una mica més baix (el 74,9 %) i al caràcter més petitburgès d'aquest districte.

En conjunt als districtes que hem qualificat de burgesos la victòria solidària fou absoluta i clara, com ho demostren aquestes xifres globals de tots tres.

Cens	% del total	Votants	%	Solidaritat	%	Lerroux	%
41.156	33	26.156	63	20.184	77	5.852	23

La Barcelona petitburgesa

Districte 2.º

Comprenia la part dreta del nucli antic de Barcelona amb els barris del Born, Portal Nou, Sant Pere de les Puelles, Santa Maria del Mar, Santa Caterina, Sant Cugat de Rec i l'Audiència. Era una zona molt densament poblada i d'absoluta preponderància dels carrers estrets i els edificis alts. Hi havia vells barris proletaris tocant a noves zones residencials, com els barris de l'Audiència i Saló de Sant Joan.

Els percentatges d'activitats proletàries són més alts que als districtes burgesos (el 61,4 % de la població activa), i els de professions liberals (1,9 %), servidors (8,5 %) i de comerciants (10,4 %) molt inferiors.

Hi ha un índex relativament alt d'instrucció en relació amb les zones proletàries i els percentatges d'analfabetisme estan molt per sota de la mitjana municipal. La proporció de defuncions per malalties epidèmiques és també inferior a la mitjana urbana.

La tradició política d'aquest districte era d'una gran rivalitat entre els dos principals grups polítics de Catalunya: republicans i catalanistes. Ambdós tenien força al districte, i les victòries mai no havien estat absolutes.

	Elecció	Cens	Votants	%	Republicans	%	Lliga	%	Altres
M	10-XI-01	9.215	3.188	35	690	22	1.615	51	Liber. 883
P	8-III-03	10.283	3.151	31	1.253	39	1.494	48	
G	26-IV-03	10.283	4.823	48	2.811	58	1.563	32	
M	8-XI-03	12.540	4.376	35	2.554	58	1.740	40	
G	10-IX-05	12.841	3.655	28	1.937	53	1.718	47	
M	12-XI-05	12.841	4.619	35	1.419	30	1.868	40	Rep. 621

Si alguna conseqüència hem de treure a la vista d'aquestes xifres és, al marge de l'equilibri de forces, la de la gran estabilitat de l'electorat de la Lliga: en quatre anys les oscil·lacions són mínimes, sobretot si les comparem amb els alts i baixos dels republicans.

De cara a les eleccions del 1907 cal tenir en compte els 621 vots de la candidatura republicana dissident del lerroxisme, i així la victòria solidària es donava per segura, bé que una mica justa.

Però aquestes previsions van quedar molt superades ja en les eleccions provincials del mes de març.

Cens	Votants	%	Solidaritat	%	Lerroux	%
12.872	6.864	53	4.702	68	2.162	31

És a dir, que la participació fou aquí també molt àmplia i la victòria solidària superà de molt els càlculs dels més optimistes, ja que significava molt més del doble dels vots obtinguts per la Lliga a les eleccions municipals de novembre del 1905.

Però aquests resultats foren encara superats un mes després, a les eleccions generals:

Cens	Votants	%	Solidaritat	%	Lerroux	%
12.156	7.703	63	5.601	71	2.102	29

Ara hi havien votat gairebé mil electors més, i tots la candidatura solidària, ja que els lerroxistes fins i tot havien perdut vots. La proporció

de la victòria dels solidaris és molt semblant a la del districte 6.^è: en aquest cas la participació és superior, però el percentatge de vots que anaren cap a la candidatura catalanista fou una mica inferior, el 71 % enfront del 73 % del districte 6.^è. A més, en aquest cas es dona la circumstància que el percentatge de població d'origen català és molt superior (el 80,4 %) que al districte 6.^è (74,9 %). La diferència de vots s'explica també pel caràcter més popular, petitburgès, d'aquest districte, que, malgrat tenir un índex de catalanitat superior, votà en menor proporció la candidatura solidària que el més burgès districte 6.^è.

Districte 5.^è

Aquest districte comprenia la part esquerra del nucli antic de Barcelona, limitat per la Rambla, el carrer del Carme i la Ronda de Sant Antoni, mentre que la part de mar s'estenia per les Hortes de Sant Beltran fins a incloure la muntanya de Montjuïc i el Cementiri Nou. Era una zona petitburgesa amb àrees clarament residencials i comercials, com la Rambla, Comte de l'Asalto, etc., i barris francament proletaris: Santa Madrona, Sant Pau, la Presó, les Hortes, etc.

Aquest districte era el més proletaritzat dels districtes qualificats de petitburgesos, com ho indiquen els percentatges de la seva estructura socioprofessional: una proporció d'activitats proletàries bastant alta (el 64,7 % de la població activa), mentre que els de professions liberals, servidors i comerciants eren molt semblants a la mitjana municipal i una mica inferiors als del districte 2.º.

Però les grans diferències entre els dos districtes residien bàsicament en allò que fa referència al nivell cultural de la població: al districte 5.^è es donaven índexs d'analfabetisme dels més alts de la ciutat (el 41,28 % dels adults i el 14,5 % dels electors), al mateix temps que era el que es trobava en pitjor situació d'escolaritat. També era el districte 5.^è un dels més insans de Barcelona, com ho indica l'elevat percentatge de morts per malalties epidèmiques.

La tradició política del districte 5.^è era de franc predomini del partit republicà, malgrat que la Lliga també hi tenia una certa força.

	Elecció	Cens	Votants	%	Republicans	%	Lliga	%	Altres
M	10-XI-01	12.511	3.685	29	1.137	32	1.136	32	Liber. 1.412
P	8-III-03	14.025	2.554	23	1.493	58	763	30	
G	26-IV-03	14.025	4.967	35	3.856	77	994	20	
M	8-XI-03	15.600	4.197	27	2.895	69	1.283	30	
G	10-IX-05	16.214	3.267	20	2.253	69	1.014	31	
M	12-XI-05	16.214	3.564	22	1.666	47	1.116	31	Feder. 362

Tornem a veure en primer lloc els baixos percentatges de participació, molt inferiors als districtes burgesos i al districte 2.ⁿ És interessant, també, de veure la crisi del republicanisme, que, després de dominar totalment el districte a les eleccions municipals del 1905, es fracciona en dues candidatures; de tota manera, el sector republicà fidel a la línia de Lerroux domina el districte; però, si sumem els vots catalanistes amb els federals, tot plegat queda molt equilibrat. És per això que de cara a les eleccions del 1907 la creença general era que en aquest districte la lluita seria molt forta i que potser els solidaris tenien algun lleuger avantatge.

Això es confirmà en les eleccions provincials del mes de març.

Cens	Votants	%	Solidaritat	%	Lerroux	%
13.356	5.386	40	3.255	60	2.131	40

Els solidaris van guanyar més àmpliament que hom no pensava, mentre que el percentatge general de participació, si bé va pujar molt, restava molt per sota dels districtes burgesos i del 2.ⁿ La desfeta dels lerrouxistes s'havia produït malgrat que aquests havien obtingut una nodrida votació.

El mes següent, les diferències van augmentar molt més.

Cens	Votants	%	Solidaritat	%	Lerroux	%
13.191	6.715	51	4.404	68	2.311	32

A la vista d'aquestes xifres es pot afirmar que és dels districtes de més baixa participació, amb molta diferència, entre els burgesos. A més, és dels llocs on la victòria solidària fou menys àmplia. Això es pot explicar per diversos factors: el fet d'ésser un districte més proletaritzat que els qualificats de burgesos i que els altres dos petitburgesos, el 2.ⁿ i el 8.^è; el fet de tenir una forta tradició republicana i que el percentatge de població nascuda a Catalunya sigui molt més baix (el 71,8%) que als districtes 2.ⁿ i 8.^è (80,4% i 78,6%), també anomenats petitburgesos.

Districte 8.^è

El formaven una gran part dels antics municipis de Gràcia i de Sant Gervasi de Cassoles i el barri de Vallcarca, que havia estat d'Horta. El nucli central era Gràcia, zona de clar predomini d'una petita burgesia semiproletaritzada, on també hi havia indústries tèxtils. Els barris

de la zona nord, la Bonanova, el Putxet, Camp d'En Galvany, Vallcarca, la Salut, etc., eren residencials.

L'estructura socioprofessional d'aquest districte és molt semblant a la del 2.ª: percentatge d'activitats proletàries que podríem qualificar de normal (el 61,7% de la població activa) i proporció d'activitats liberals, de serveis i comerç molt similar a la mitjana ciutadana. Els índexs d'analfabetisme són baixos, més que al districte 2.ª, i l'escolarització és de les més bones, igual que la seva sanitat pel que fa a defuncions per malalties epidèmiques.

El republicanisme de Gràcia era molt superior al del districte 2.ª. La vella tradició revolucionària de quaranta anys enrera encara es conservava en part i donava lloc a l'existència dels "republicans de tota la vida", encara que no en la proporció dels districtes proletaris.

Elecció	Cens	Votants	%	Republicans	%	Lliga	%	Altres
M 10-XI-01	9.874	2.736	27	1.388	51	1.348	49	
P 8-III-03	8.001	2.379	28	1.480	62	631	26	
G 26-IV-03	10.729	4.896	46	3.818	78	922	19	
M 8-XI-03	12.072	4.443	36	3.369	76	1.059	23	
P 12-III-05	4.350	544	13	343	63	201	37	
G 10-IX-05	12.886	3.756	29	2.655	70	1.101	30	
M 12-XI-05	12.886	4.123	32	1.773	43	1.242	30	Feder. 904

No hi ha dubte que els republicans, que fins a les eleccions municipals del 1905 superaven la meitat dels vots, dominen el districte, però l'aparició de dues candidatures, la lerrouxista i la federal, en les municipals del 1905 deixa la cosa molt complexa, ja que, lògicament, els solidaris, que arrebegarien els vots de la Lliga i dels federals, podien passar llavors a ser el grup predominant.

Això va quedar ja confirmat a les eleccions provincials del mes de març.

Cens	Votants	%	Solidaritat	%	Lerroux	%
10.888	5.526	51	3.803	69	1.723	31

Els lerrouxistes havien obtingut gairebé els mateixos vots que a les eleccions municipals del 1905, mentre que la candidatura solidària era l'única beneficiària de l'augment de participació, superant de molt els

càlculs fets anteriorment. Un mes després aquests percentatges van variar notablement a profit dels solidaris.

Cens	Votants	%	Solidaritat	%	Lerroux	%
13.398	8.247	62	6.453	79	1.794	21

La desfeta de la candidatura lerrouxista va ésser total; malgrat l'augment considerable de votants, els lerrouxistes s'havien quedat aturats als 1.700 vots, mentre que els solidaris en recollien gairebé el doble d'un mes abans. Aquest districte resulta, doncs, el segon de tota la ciutat pel que fa a percentatges obtinguts pels solidaris, només superat pel 3.^r. Els factors condicionants d'aquesta actitud favorable a la candidatura solidària, crec que els hem de cercar en: l'alt percentatge de nascuts a Catalunya en tot el districte, el 78,6%; en el fet que és el menys proletaritzat dels districtes qualificats de petit-burgesos, que té un grau relativament alt d'instrucció i cultura, que, si bé hi havia una forta tradició política republicana, la tendència no lerrouxista tenia gran força —els 904 vots federals a les eleccions municipals de novembre del 1905. Tot això fou el que condicionà aquest gran triomf solidari al districte 8.^è.

En conjunt, als districtes petitburgesos la victòria solidària fou clara, però no pas en la proporció dels burgesos; com ho signifiquen les xifres globals:

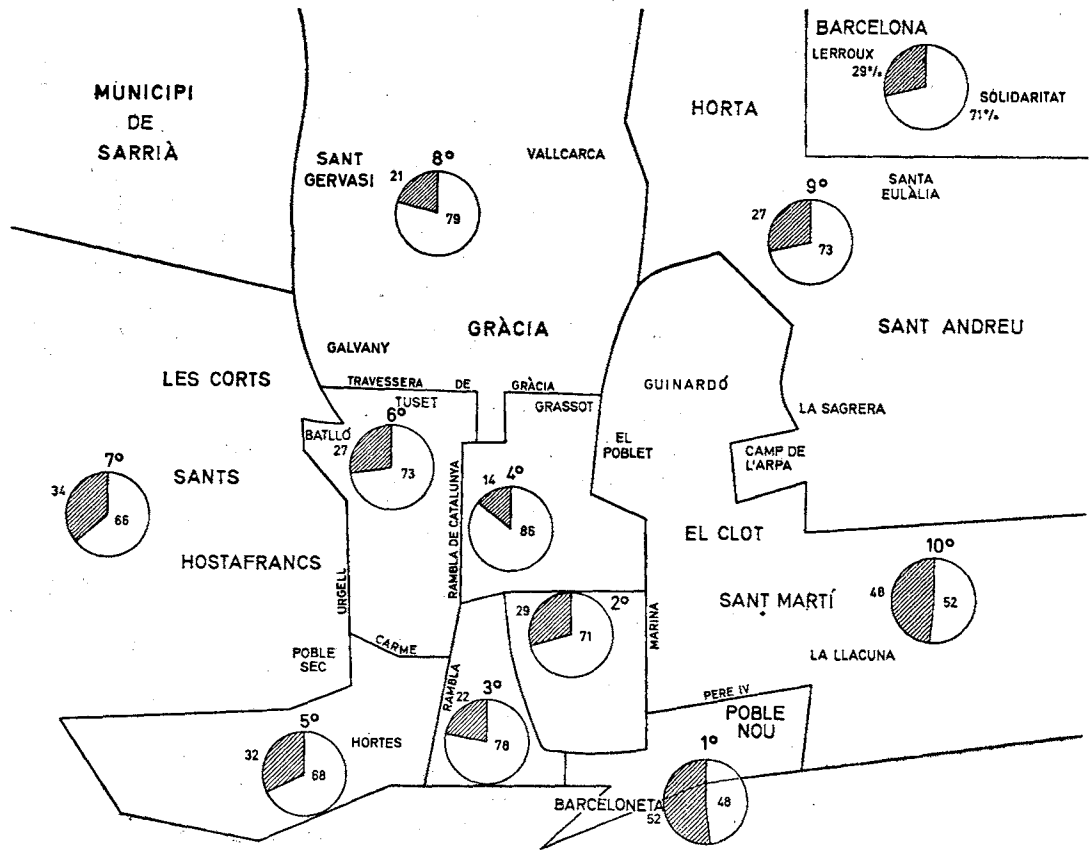
Cens	% del total	Votants	%	Solidaritat	%	Lerroux	%
38.745	31	22.665	58	16.458	72,5	6.207	27,5

La Barcelona proletària

Districte 1.^r

Era format pels barris de la Barceloneta i el Poble Nou. Petit i molt densament poblat, era una de les principals zones industrials de la ciutat: indústries tèxtils i metallúrgiques del Poble Nou, i marineres i siderometallúrgiques de la Barceloneta (*Maquinista*, etc.).

Aquest era un districte eminentment proletari, com ho demostren els percentatges de la seva estructura socioprofessional: el 78,8% de la població activa pertanyia a la classe treballadora, mentre que les professions liberals eren quasi inexistentes (el 0,6%); els servidors domèstics

Percentatges de vots per districtes

(el 3 %) i els comerciants (el 2,5 %) eren representats en proporcions molt baixes. Al districte 1.^r, hi vivien només 367 contribuents, dels quals només 22 poden ser considerats grans contribuents.

Els índexs d'analfabetisme eren els més alts de la ciutat: més de la meitat de la població adulta (el 51,51 %) era analfabeta; entre els electors, el percentatge era del 29 %, també el més alt de la ciutat. L'escolarització era dolenta (923 persones per escola) i, a més, tenia el coeficient més alt de morts per malalties epidèmiques (33 per 10.000 habitants).

La tradició política del districte 1.^r era francament republicana i potser el més republicà de tota la ciutat.

Elecció		Cens	Votants	%	Republicans	%	Lliga	%	Altres	
M	10-XI-01	6.947	1.956	28	1.226	60	527	30	Liber.	203
P	8-III-03	7.732	2.040	27	1.627	80	316	15		
G	26-IV-03	7.732	3.798	49	3.257	85	432	13		
M	8-XI-03	8.694	3.474	40	2.747	79	519	15		
G	10-IX-05	8.991	2.938	32	2.394	81	546	18		
M	12-XI-05	8.991	2.687	30	1.940	72	228	8	Feder.	509

El predomini dels republicans és absolut i no han estat massa afectats per la crisi general del seu partit, ja que, tot i que els federals aconseguiren 509 vots a les eleccions municipals del 1905, la candidatura afecta a Lerroux va guanyar fàcilment. La força política de la Lliga Regionalista és en aquest districte mínima: mai no hi ha pogut superar els 550 vots.

Davant les eleccions del 1907 semblava evident una victòria clara dels antisolidaris al districte 1.^r, però els resultats de les provincials del mes de març van mostrar que la cosa no era tan absoluta.

Cens	Votants	%	Solidaritat	%	Lerroux	%
8.581	3.488	40	1.168	33	2.320	67

La primera impressió que es pot treure és la del baix percentatge de participació, el 40 %, molt inferior a la dels districtes burgesos i petitburgesos. En segon lloc, que els vots aconseguits pels solidaris superaven una mica les previsions, mentre que els dels lerrouxistes, 2.320, estaven molt per sota els obtinguts l'any 1903.

Però aquestes diferències, tot i ésser prou notables, es van escurçar moltíssim a les eleccions generals del mes d'abril.

Cens	Votants	%	Solidaritat	%	Lerroux	%
8.315	4.580	55	2.195	48	2.385	52

Ara ha votat molta més gent, però en benefici gairebé exclusiu de la candidatura solidària, que ha guanyat més de mil vots, mentre que els lerrouxistes només n'han guanyats seixanta-cinc. La victòria de les forces antisolidàries ha estat estreta, però cal tenir en compte que aquest serà l'únic districte on van guanyar. No hi ha dubte que el fet de ser el districte "més obrer" de la ciutat i de tenir una tradició republicana ferma i, a la vegada, ésser el menys català de tots (el percentatge de nascuts al Principat és aquí el més baix, el 66,3%) han condicionat que fos l'únic on els solidaris foren vençuts.

Districte 7.^è

Aquest districte era un dels de més gran extensió i el de més població. Hi quedaven incloses les barriades d'Hostafrancs, la França i el Poble Sec, que formaven part de l'antic municipi barceloní, i les poblacions de Sants, amb la seva Marina i el barri de l'Arsenal (actual Zona Franca), i de les Corts de Sarrià, menys el barri de Can Batlló.

Era també una zona industrial —sobretot el nucli de Sants, la Bordeta i Magòria— on destaquen les fàbriques tèxtils (*Espanya Industrial*, etcètera).

El percentatge d'activitats proletàries dins la població activa total és del 70,7%, menys que al districte 1.er; els professionals liberals són pocs (el 0,4%), mentre que els servidors (3,8%) i els comerciants (5,3%) hi són en més alt percentatge que a la Barceloneta i al Poble Nou. També hi havia més contribuents, 1.501, però cal tenir en compte que és el districte més poblat de la ciutat i només 63 són grans contribuents.

Com en el cas del districte 1.er, també aquí els percentatges d'analfabets són alts (el 49,02% de la població adulta, el 25,0% dels electors, etcètera) i l'escolaritat estava deficientment atesa. Les defuncions per malalties epidèmiques eren altes.

També aquest era un districte republicà; però, encara que Sants era considerat com el centre principal del lerrouxisme, en conjunt el districte no arribava al grau de republicanisme del 1.er.

	Elecció	Cens	Votants	%	Republicans	%	Lliga	%	Altres
M	10-XI-01	15.415	5.564	36	1.980	35	—	—	Liber. 1.850
P	8-III-03	16.538	3.892	23	2.630	67	948	24	
G	26-IV-03	17.297	7.982	46	6.766	87	835	10	
M	8-XI-03	20.134	6.645	33	5.569	84	1.029	15	
P	12-III-05	3.650	177	5	119	65	58	33	
G	10-IX-05	20.600	4.635	23	3.715	80	920	20	
M	12-XI-05	20.600	4.476	22	2.988	59	1.472	33	Feder. 763

El predomini dels republicans és clar, però a les eleccions municipals del 1905 la coalició Lliga Regionalista - Comitè de Defensa Social aconseguí una nodrida votació, i la candidatura federal s'emporta més de set-cents vots. Com en el cas del districte 1.º, aquí també la participació és baixa.

De cara a les eleccions del 1907, aquest districte era considerat com a lerrouxista, ja que la candidatura solidària semblava que difícilment passaria de tres mil vots, mentre que els partidaris de Lerroux podien passar de tres mil cinc-cents.

Però, i aquí vénen les sorpreses, ja a les eleccions provincials del mes de març es va veure com eren d'errònies aquestes suposicions.

Cens	Votants	%	Solidaritat	%	Lerroux	%
19.618	9.053	45	4.837	54	4.216	46

La participació no havia estat gaire nombrosa, però la gran sorpresa era la victòria de la candidatura solidària. Triomf estret, però que significava un canvi total en la trajectòria política del districte. Un mes després, a les eleccions generals, la victòria solidària fou encara més grossa.

Cens	Votants	%	Solidaritat	%	Lerroux	%
20.302	11.540	57	7.406	66	4.134	34

Com explicar aquests sorprenents resultats? ¿A què és deguda aquesta àmplia victòria dels solidaris en un districte considerat com el principal centre lerrouxista? ¿Com és possible que la candidatura republicana de Lerroux hi perdés vots en relació amb les provincials havent-hi pujat la participació del 45% al 57%? ¿Com és possible que s'esdevingui

això mentre en un districte amb una estructura socioprofessional, una tradició política i un nivell cultural semblants, com és el 1.^r, van triomfar els lerrouxistes?

Les explicacions possibles són diverses i complexes, però crec que la fonamental és la gran diferència que hi ha entre ells en els percentatges de població catalana. Al districte 1.^r, els nascuts al Principat eren el 66,3 %, mentre que al 7.e atenyia el 77 %. La diferència és prou notable per a justificar una proporció més alta de vots solidaris, però possiblement no és suficient per a comprendre la gran victòria solidària. Influeixen també aquí factors tals com el fet que el grau de proletarització del districte 7.e sigui més baix que al 1.^r, que sigui més culte, etc.

Districte 9.^e

Era aquest el districte més gran de la ciutat i el de més baixa densitat de població, ja que els nuclis que el constituïen, l'antic municipi de Sant Andreu i el d'Horta, eren molt grans i poc poblats. També hi quedaven inclosos dos barris industrials de l'antic municipi de Sant Martí: la Sagrera i el Camp de l'Arpa. Així que era un districte on hi havia uns nuclis de caràcter industrial —la Sagrera, el Camp de l'Arpa i part central de Sant Andreu— amb d'altres més aviat agrícoles i petitburgesos: Horta, Santa Eulàlia, etc.

Les activitats proletàries representaven aquí el 75,9 % de la població activa, percentatge molt alt, mentre les professions liberals (0,4 %), serveis domèstics (4 %) i comerç (4,3 %) tenien una participació molt petita. En tot el districte hi havia 874 contribuents, dels quals només n'hi havia 12 de grans. També els índexs d'analfabetisme i escolarització eren alts però sensiblement millors que en altres districtes proletaris: el 39,73 % dels adults, el 23,6 % dels electors, etc. La salubritat, pel que fa a malalties epidèmiques, era bona.

Com als altres districtes proletaris, aquest també era republicà de tota la vida; però, com podem veure observant les xifres, les forces de dretes amb el temps van augmentar de forma considerable.

	Elecció	Cens	Votants	%	Republicans	%	Lliga	%	Altres	
M	10-XI-01	6.541	2.191	33	1.149	53	591	27	Liber.	451
P	8-III-03	2.759	766	28	564	73	113	13	Cons.	124
G	26-IV-03	7.395	3.693	50	2.890	78	321	9	Carl.	297
M	8-XI-03	8.001	3.100	38	2.551	82	—	—	Indep.	279
P	12-III-05	5.500	1.122	20	933	83	187	17		
G	10-IX-05	8.899	2.735	31	2.033	74	702	26		
M	12-XI-05	8.899	2.116	24	636	30	954	45	Feder.	244

El predomini republicà va durar fins a les eleccions municipals del 1905, on la Lliga es recuperà i va guanyar davant el fracàs més insospitat de la candidatura republicana de Lerroux que només en dos mesos va perdre gairebé mil cinc-cents vots. Els 244 vots dels federals no són prou per a justificar aquest enfonsament dels republicans.

L'única cosa que pot explicar això és, en la meua opinió, la inestabilitat de l'electorat republicà: després dels anys d'eufòria (1901-1903) i quan les demagògiques promeses del "*pavo republicano*" es van esfumar davant els fets dels regidors i diputats lerrouxistes, va minvar d'una manera absoluta la participació en les eleccions i també el percentatge de vots de la candidatura republicana. D'altra banda, va ser precisament a les eleccions generals del 1905 on la Lliga Regionalista començà a recuperar-se per a vèncer dos mesos després a les eleccions municipals.

De tota manera, davant unes eleccions tan polititzades com les del 1907 semblava que els republicans possiblement es recuperarien. Però ja a les eleccions provincials es va veure que això no era així, malgrat que només votaven les seccions dels industrials i republicans barris de la Sagrera i del Camp de l'Arpa.

Cens	Votants	%	Solidaritat	%	Lerroux	%
3.141	1.918	61	1.165	66	753	34

La participació havia estat nombrosa i la victòria solidària absoluta en un districte tan proletari com aquest. Aquestes diferències foren encara més grans a les eleccions generals del mes d'abril.

Cens	Votants	%	Solidaritat	%	Lerroux	%
8.276	4.842	58	3.499	73	1.343	27

El triomf dels solidaris havia estat ara molt més ampli, fins assolí proporcions semblants a les dels barris burgesos. La causa d'això va ser: d'una banda, comparant els resultats de les eleccions provincials amb aquestes, es veu que el vot de les zones menys industrials, com és ara Horta, Santa Eulàlia i Sant Andreu, és molt més favorable a la Solidaritat que a la Sagrera i el Camp de l'Arpa. Però l'explicació fonamental del triomf solidari rau en el percentatge de població nascuda a Catalunya; perquè aquest és el districte més "català" de tota la ciutat: el 83% de la població.

Districte 10.^a

Era format per una bona part de l'antic municipi de Sant Martí de Provençals: barri del Clot, el centre del vell Sant Martí, l'anomenat Eixample de Sant Martí —actuals barris del Guinardó i del Poblet— i una zona prop del Poble Nou: barris de la Llacuna, la Verneda, Pequín i Camp de la Bóta.

No cal recordar que Sant Martí, també conegut pel "Manchester català", era el districte de més forta tradició industrial de Barcelona. L'índex d'activitats proletàries (el 77,4% de la població activa) és el més alt després del districte 1.^r. Els percentatges de professions liberals (0,4%), de serveis domèstics (el 3,4%) i de comerç (3,1%) són dels més baixos de la ciutat. Hi havia 376 contribuents, dels quals 14 eren grans.

Com els altres districtes proletaris, l'índex d'analfabetisme és molt alt: el 51,35% dels adults, el 24,9% dels electors, etc. Estava mal escolaritzat i la salubritat era molt per sota de la mitjana ciutadana.

Sant Martí era també un districte republicà, com tots els barris obrers de Barcelona.

	Elecció	Cens	Votants	%	Republicans	%	Lliga	%	Altres	
M	10-XI-01	6.759	1.383	20	613	44	273	20	Liber.	497
P	8-III-03	7.477	1.993	27	1.556	79	226	11		
G	26-IV-03	7.474	3.843	51	3.108	81	308	9	Carl.	182
M	8-XI-03	8.596	3.092	36	2.492	80	341	11	Indep.	216
G	10-IX-05	8.153	2.689	33	2.223	83	466	16		
M	12-XI-05	8.153	1.675	20	781	48	269	15	Feder.	460

La preponderància dels republicans es trenca a les darreres eleccions, on per un costat la participació minva d'una manera considerable, per l'altre els federals s'emporten una nodrida votació.

De cara a les eleccions del 1907 la suma dels vots de dretes amb els federals donaria als solidaris almenys una situació semblant als republicans de Lerroux. A les provincials del mes de març es donaren aquests resultats:

Cens	Votants	%	Solidaritat	%	Lerroux	%
7.959	3.724	46	1.706	46	2.018	54

La victòria dels lerrouxistes fou estreta, com s'esperava, i la participació, si bé és superior a les dels últims anys, està per sota dels altres

districtes. Aquest triomf dels antisolidaris, que no pot ser considerat com a il·lògic, significà que en aquest districte la tradició política republicana era encara forta enfront de la força del moviment catalanista.

Però aquesta situació canvià a les eleccions generals del mes següent:

Cens	Votants	%	Solidaritat	%	Lerroux	%
7.618	4.211	55	2.235	52	1.976	48

La participació havia augmentat, però en exclusiu benefici dels solidaris, ja que els lerrouxistes fins van perdre vots. Les motivacions d'aquest canvi, les hem de trobar en diversos factors. No hi ha dubte que la campanya electoral dels solidaris —recordem l'explotació de l'oportú atemptat d'Hostafrancs— va fer participar en la votació molta més gent, en benefici del moviment catalanista, mentre que els lerrouxistes restaven gairebé amb els mateixos vots. De tota manera, el percentatge obtingut pels antisolidaris, el 48% dels vots, és el segon en importància, després del districte 1.^r. Això no és degut a l'atzar, sinó al fet que és un districte proletari, amb una forta tradició republicana i amb un percentatge de població no catalana una mica superior a la mitjana de la ciutat, el 24,7% enfront del 21,15%.

En conjunt, als districtes qualificats de proletaris es van produir els resultats següents:

Cens	% del total	Votants	%	Solidaritat	%	Lerroux	%
44.511	36	25.083	56	15.335	61	9.838	39

CONCLUSIONS

L'anàlisi de les diverses zones en què hem dividit la ciutat ens ha donat ja un seguit d'indicadors del comportament del cos electoral barceloní. Podem sintetitzar tots aquests aspectes en una sèrie de conclusions generals.

El factor diferencial de classe social

Hi ha unes sensibles diferències entre les tres zones de la ciutat. Pel que fa a la participació en les eleccions, resta ben clar que la po-

lització, i conseqüent mobilització, que significà la Solidaritat Catalana es notà en molt més alta proporció als barris burgesos que als petitburgesos i proletaris.

El percentatge global de *participació* als districtes burgesos fou del 63%, amb oscil·lacions entre el 67% i el 61%. Als petitburgesos, aquest mateix percentatge només arribava al 58%, amb oscil·lacions entre el 63% i el 51%. I als districtes proletaris la proporció d'electors que votaren fou del 56%, i oscil·là entre el 58% i el 55%.

Així veiem clarament com van ser les zones residencials burgeses aquelles que en major proporció participaren en aquestes eleccions, mentre que les més populars restaren molt menys polititzades, perquè no hi ha dubte que l'element conscienciador fonamental va ser la Solidaritat Catalana, i no pas el lerrouxisme. Només cal comparar la proporció de votants amb les eleccions anteriors per a veure-ho.

La *victòria solidària* es va fonamentar en la gran votació aconseguida als barris burgesos, on el percentatge global fou del 77% dels vots, amb oscil·lacions entre el 86% i el 73%. Als barris petitburgesos els solidaris assoliren una proporció global de vots del 72,5%, que oscil·lava entre el 79% i el 68%. Mentre que als barris proletaris aquest percentatge només era del 61%, amb variacions entre el 73% i el 48%.

Fou de les classes altes i mitjanes d'on sortiren la majoria dels vots solidaris, mentre que als districtes proletaris, on l'abstenció va ser més alta, obtenien votacions molt més baixes.

Per a veure la clara correlació que hi havia entre els vots obtinguts per la Solidaritat Catalana i la procedència de classe dels electors, només cal comparar els percentatges de vots obtinguts pels solidaris a cada districte amb la proporció de professionals liberals sobre la població activa i amb el percentatge d'electors analfabets a cadascun dels districtes.

Districte	% Vots Solidaris	% Prof. Liberals	% Elec. Analfabets
3. ^r	86	6,4	3,1
4. ^t	78	4,9	3,1
6. ^è	73	3,8	6,4
2. ⁿ	71	1,9	6,5
8. ^è	79	1,6	9,4
5. ^r	68	1,3	14,5
9. ^è	73	0,4	23,6
7. ^è	66	0,4	25,0
10. ^è	52	0,4	24,9
1. ^r	48	0,6	29,0

Els lerrouixistes, en canvi, aconseguiren les millors votacions als districtes populars i obrers. Mentre el percentatge global de vots de la candidatura antisolidària fou als barris burgesos del 23 %, als anomenats petitburgesos era del 27,5 % i als proletaris arribava al 39 %, amb oscil·lacions entre el 27 % i el 52 %.

També aquí podem fer una comparació entre la proporció d'activitats proletàries sobre la població activa amb el percentatge de vots obtinguts pels lerrouixistes a cadascun dels districtes.

Districte.	% Vots Lerroux	% Activitats proletàries
1. ^r	52	78,8
10. ^è	48	77,4
7. ^è	34	70,4
5. ^è	32	64,7
2. ⁿ	29	61,4
9. ^è	27	75,9
6. ^è	27	51,2
8. ^è	21	61,7
3. ^r	22	49,1
4. ^t	14	41,9

D'aquesta manera ja es comença a veure clarament que foren els districtes proletaris els més lerrouixistes i, per tant, els menys solidaris. Si fem els percentatges de vots de cada candidatura sobre els electors censats, i no sobre els votants, ens trobem que només en un districte, el 3.^r, els solidaris n'obtingueren més de la meitat.

	Districte	Solidaritat %	Lerroux %	Abstencions %
Burgesos	3. ^r	57	10	33
	4. ^t	49	15	36
	6. ^è	44	16	40
Petitburg.	2. ⁿ	46	17	37
	5. ^è	33	18	49
	8. ^è	49	13	38
Proletaris	1. ^r	26	29	45
	7. ^è	37	20	43
	9. ^è	42	16	42
	10. ^è	29	26	45
	BARCELONA	41	18	41

De la mateixa manera, si ens fixem d'on sortiren els vots de les dues candidatures, veurem que gairebé la meitat dels vots dels lerrouxistes provenien dels districtes proletaris.

	% del total del Cens	% dels vots Soli.	% vots Lerroux
Districtes burgesos	32,5	38	26
Petitburgesos	31,5	33	29
Proletaris	36	29	45
	100	100	100

Aquest gràfic és prou explícit per a veure quines classes socials votaren la candidatura solidària i quines la lerrouxista.

Un altre aspecte que cal assenyalar és el procés de politització de què fou objecte la població de Barcelona durant les setmanes anteriors a les eleccions. L'agitada campanya electoral, el programa del Tívoli, l'atemptat d'Hostafrancs, els nombrosos mítings, incidents, etc., sens dubte van influir d'una manera considerable sobre l'esperit dels electors barcelonins. A fi de mesurar aquesta politització ràpida podem comparar en línies generals els resultats de les eleccions provincials del mes de març amb les generals d'abril, i trobarem canvis apreciables i molt significatius.

Pel que fa a la participació, les diferències foren notables.

Barris	Provincials de març %	Generals d'abril %	
Burgesos	56	63	= + 7
Petitburgesos	47	58	= + 11
Proletaris	46	56	= + 10

L'augment més considerable ha estat als barris petitburgesos i proletaris, i amb això escurçaren prou les diferències en relació amb els burgesos. Fet i fet, el percentatge d'aquests darrers està molt per damunt dels altres.

Però potser en la comparació dels resultats de les dues eleccions és on es veuen els canvis.

Barris	Provincials de març Solidaritat %	Generals d'abril Solidaritat %	
Burgesos	77	77	= —
Petitburgesos	66	72,5	= + 6,5
Proletaris	48	61	= + 13

Així veiem com a les zones burgeses la victòria fou per proporcions iguals, mentre que als barris petitburgesos i proletaris els solidaris pujaren d'una manera considerable. Sobretot als districtes proletaris on a les provincials només havien obtingut el 48% dels vots i a les generals passaren al 61%.

El factor del lloc de naixença

Ja hem parlat, durant tot aquest treball, de la importància de ser o no ser català. Els índexs de catalanitat dels districtes anaven en correlació directa amb els dels vots obtinguts per la candidatura solidària. No hi ha dubte que el tipus de campanya muntada pels solidaris, extremadament nacionalista, que fins i tot podríem qualificar de xovinista, fou un element almenys gairebé tan important com la procedència social. Aquesta no és una afirmació especulativa, ni de bon tros. El que s'esdevé és que manquen elements de judici per a arribar a conèixer quin factor fou el fonamental per al triomf de la candidatura solidària. La meua opinió és que no podem deslligar els factors de classe social dels de lloc de naixença, però que, si en predominà algun, fou sens dubte aquest darrer. Crec que la comparació dels vots obtinguts per la Solidaritat a cada districte amb el tant per cent de catalans de cadascun és prou gràfic per a confirmar aquesta afirmació.

Districte	% de catalans	% vots Solidaritat
3. ^r	81	86
4. ^t	76,4	78
6. ^è	74,9	73
2. ⁿ	80,4	71
5. ^è	71,8	68
8. ^è	78,6	79
1. ^r	66,3	48
7. ^è	77	66
9. ^è	83	73
10. ^è	74,3	52

Es pot veure perfectament que no sols als districtes on hi ha menys catalans és on la Solidaritat treu menys vots, sinó que les diferències dins cadascun dels tres grans grups es deuen en bona part als diferents percentatges de catalans. Així, dins els districtes proletaris trobem que el 9.e té un percentatge de vots solidaris molt superior als dels altres, perquè la proporció de catalans hi és molt més gran.

D'aquesta manera crec que ja podem arribar a una sèrie de conclusions força generals, però eixides d'una anàlisi de tots els elements útils i vàlids:

Procedència dels vots solidaris.

La candidatura solidària va recollir el vot majoritari, en massa, de les classes altes barcelonines, amb una proporció molt superior a les dels altres sectors socials. És ben palès que la burgesia catalana participà en una proporció molt superior a les altres classes en les eleccions i ajudà la candidatura catalanista d'una manera absoluta.

Les classes mitjanes barcelonines participaren també d'una manera gairebé majoritària a les eleccions i votaren, en massa, la candidatura solidària. Cal tenir en compte, a més, que aquests dos sectors socials eren d'origen català d'una manera gairebé absoluta.

Dins aquest concepte tan poc clar com és el de classes mitjanes, hem de dir que em refereixo principalment a la petita burgesia comercial, que tenia una nombrosa representació als districtes qualificats de burgesos i petiburgesos.

Es veu clarament que al districte més proletaritzat dels petits burgesos, el 5.e, que és també el menys català, el percentatge de vots recollit per la candidatura solidària era molt inferior als altres.

Les classes populars barcelonines, que eren, malgrat tot el que hom pugui pensar, fonamentalment d'origen català, en una proporció d'uns dos terços, van ser les que participaren en menor proporció a les eleccions; es va abstenir més del 45% del cens. D'aquest 55% que hi participà, més de la meitat s'adheriren al programa solidari, però una forta minoria s'estimà més votar la candidatura republicana de Lerroix.

Lerroix va recollir fonamentalment vots de les classes populars, i amb preferència dels proletaris no catalans. És precisament als districtes més proletaris i menys catalans on la candidatura de Lerroix obtingué més vots. Tot i que això no vulgui dir res, cal recordar que el percentatge de no catalans era del 21,5% i que Lerroix va recollir el 29% dels vots. Vull dir amb això, cosa que queda demostrada amb els nombrosos cercles i ateneus que van patrocinar la candidatura antisolidària, que Lerroix no recollí solament els vots dels no catalans, dels immigrants, sinó preferentment els dels proletaris no catalans. Però, molts treballadors

catalans votaren també la candidatura lerrouxista. Bona part dels polítics lerrouxistes eren catalans: Mir i Miró, Pic i Pon, etc.

És molt significatiu també que sigui als barris proletaris on la participació fou menor. Això s'explica tant per motius d'ordre cultural i d'instrucció —l'analfabetisme, llegir menys els diaris polítics— com pel poc interès per unes eleccions que per a molts eren confuses, etc. D'altra banda, cal recordar la campanya clandestina dels elements àcrates contra la participació a les eleccions. És significatiu que el principal òrgan d'expressió anarcosindicalista, *Solidaridad Obrera*, fos fundat a l'estiu d'aquest mateix any de 1907, amb aquest títol al·lusiú a la Solidaritat, per a enfrontar-se amb allò que qualificaven d'instrument de la burgesia catalana per a destruir el moviment obrer. El dibuix de la portada del primer número és molt clar: la Solidaritat Obrera, representada com a deessa, intenta de cridar l'atenció d'un obrer adormit, alienat diríem avui, pels encants de la mitologia catalanista.

No crec, perquè aquest és un moment de forta repressió envers el moviment obrer, que les campanyes abstencionistes tinguessin gaire importància, a diferència del que passarà després de la fundació de la CNT.

De tota manera, la participació global en les eleccions generals del mes d'abril del 1907 mostra que aquestes foren les que mobilitzaren més barcelonins i, sens dubte, unes de les més apassionades i interessants de la vida política del catalanisme. Però en els mateixos pressupostos dels organitzadors del moviment hi havia les contradiccions que el destruïren dos anys després. Quan el nacionalisme és instrumentat per la burgesia per aconseguir els seus interessos de classe, o bé es converteix en un moviment burgès o bé esclata i es divideix en diversos grups, corresponents a les distintes classes socials. I això darrer fou el que s'esdevingué amb la Solidaritat Catalana. La classe obrera de Catalunya restà al marge del moviment catalanista, cometent el simplisme de considerar reaccionari i burgès el nacionalisme per haver estat utilitzat per les classes altes. Fins trenta anys més tard no valorà amb tota la seva justesa el que hi podria haver de reivindicació popular en el nacionalisme català.